

de lichte voorde

periodiek van de
vereniging voor oudheidkunde te lichtenvoorde

No. 61
november 2010
ISSN: 0927-6688

De Lichte voorde is een halfjaarlijkse uitgave van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde. De vereniging stelt zich ten doel het onderzoek naar de geschiedenis van de voormalige gemeente Lichtenvoorde in de breedste zin van het woord te stimuleren en te bevorderen.

Redactie: Frits van Lochem, Frans Bonnes, Henk Hanselman en Arnold Pluimers
Tekstcorrectie: Antoon Driessen en Nic Adema
Vormgeving: Henk Hanselman en Benny Lammers
Druk: McWinDo's print- en copyservice, Lichtenvoorde

Herberg en slachterij De Klinke van de familie Hulshof rond 1880. De herberg, later de Vleeswarenfabriek Hulshof, stond aan het begin van de Rapenburgsestraat tegenover het tegenwoordige Antoniushove. Het is het geboortehuis van burgemeester Hulshof over wie in dit nummer een artikel. Veterinair komt het pand ter sprake in de artikelenserie van Arnold Pluimers.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de auteur.

Inhoud nummer 61

<i>Frits van Lochem</i> Voorwoord	2
<i>Theo Withag</i> Het feest van de 10.000ste inwoner van Lichtenvoorde	3
<i>Henk van den Brand</i> Bernardus Johannes Hulshof, burgemeester van Schijndel 1889-1890	9
<i>Gerard Willemsen</i> Vanuit het midden, ingezetenen van de Stad en Kring van Lichtenvoorde van 1825	17
<i>Arnold Pluimers</i> Lichtenvoorde en de kerkdorpen, bekeken vanuit een veterinair perspectief. Deel 2	22
<i>Theo Withag</i> Arbeitseinsatz in het kamp Coswig (Dld.), belevenissen van Jan Eekelder	34
<i>Peter Westerman</i> Aanvulling artikel: Stamboom Westerman, (<i>de Lichte voorde</i> nr. 60, april 2010, blz. 10-20)	41
<i>Hans Tijdink</i> Een bijzondere dag voor Gerhard Eppingbroek	42
<i>Arnold Pluimers</i> Van gatspeeln, klepboksen en schoefeldale's	44
Activiteiten Vereniging voor Oudheidkunde	46
Oudheidkundige Vereniging Lichtenvoorde op bezoek in het Textilmuseum in Bocholt	48
Open Monumentendag 2010	49
Ons zoekplaatje	52

Voorwoord

Voor u ligt de 61^e periodiek van onze vereniging. Hierin zijn weer interessante artikelen geplaatst, alsmede enkele reacties op artikelen van het vorige nummer, waarop de auteur op zijn beurt weer heeft gereageerd.

In dit nummer treft u ook enkele stukken over actuele aangelegenheden naast enige vervolgartikelen op het voorgaande nummer.

Als u dit leest is Sint Nicolaas weer in het land en wie weet kan onze periodiek ook een nuttig geschenk zijn of misschien denkt u wel aan een proeflidmaatschap van onze vereniging voor iemand die u wilt verrassen met een cadeau.

Wanneer u leuke artikelen weet of heeft, laat het ons weten, dan zullen wij die graag ontvangen en bezien of ze geschikt zijn voor onze periodiek.

Volgend najaar bestaat onze vereniging 40 jaar en we willen daar in onze periodiek natuurlijk ook graag aandacht aan besteden. Maar allereerst wensen wij u veel leesplezier met dit nummer.

Namens de redactiecommissie,
Frits van Lochem, voorzitter

Andere cadeautips voor St. Nicolaas of kerst:

Bij de VVV, Markt 11a te Lichtenvoorde is nog het boek verkrijgbaar, getiteld :
De Gemeente Lichtenvoorde 1815-2005, uitgegeven door Hans de Beukelaer, in samenwerking met Anton Hulshof en Henk Klein Gebbink en de gemeente Lichtenvoorde, respectievelijk Oost Gelre. Dit boek is met € 12,50 aantrekkelijk geprijsd en een stuk voordeliger dan de uitgifteprijs destijds. Niet alleen de historie van de gemeente vanaf 1815 wordt weergegeven, maar ook van vele eeuwen daaraan voorafgaand.

,

Het feest van de 10.000ste inwoner van Lichtenvoorde

Door Theo Withag

De gemeente Lichtenvoorde genoot vooral vlak na de Tweede Wereldoorlog landelijke bekendheid als een van de snelstgroeiende gemeentes met het hoogste geboortecijfer. Het gemeentebestuur zag dat als een voordeel en probeerde bedrijven naar Lichtenvoorde te lokken met de vaststelling dat er nergens zoveel jeugdige werkkrachten voorhanden waren als in Lichtenvoorde. Anderzijds verschenen zo nu en dan in de landelijke dagbladen artikelen waarin de gezinsgrootte ter discussie werd gesteld. Het bovengemiddelde aantal grote gezinnen in de gemeente Lichtenvoorde zou een gevolg zijn van de druk van de Rooms-Katholieke Kerk, die het hebben van een grote kinderschaar propageerde. Het gemeentebestuur van Lichtenvoorde deerde deze negatieve publiciteit echter geenszins en zag in 1947 vol blijde spanning uit naar de 10.000ste inwoner. Op 7 oktober 1947 kwam de Graafschapbode met het volgende bericht:

Lichtenvoorde telt 10.000 inwoners

“J.l. Dinsdag (30-9-1947) begon de spanning met de mededeling van de gemeentesecretaris in de raadsvergadering dat we op 5 na de 10.000 zielen hadden. Doch na een spannende Woensdag zakte het aantal weer af naar 9989. Zaterdagmorgen (4-10-1947) was de stand weer 9991. Doordat er een gezin van 7 personen inkwam steeg de spanning ten top, en om kwart voor twaalf kwam de heer Johannes Bernardus t e n H o l d e r aangifte doen van de geboorte van een welgeschapen dochter J o h a n n a W i l h e l m i n a M a r i a F r e d e r i k a uit zijn echtgenote Frederica Maria Antonia Goossens. Terwijl hij deze heugelijke tijding aan de Ambtenaar van de Burgelijke stand mededeelde begon plotseling de sirene te loeien ten teken dat zijn dochter de 10.000 had volgeboekt. Terstond was het hele dorp in rep en roer. Spoedig was het gelukkige boorlingske bekend. Door B. en

W. en het bestuur van “Lichtenvoorde Vooruit” die reeds spoedig ten gemeentehuize aanwezig waren

Moeder E.A.M. ten Holder-Goossens met haar pasgeboren dochter Ans.

4 oktober 1947 Aangifte van de geboorte van Ans ten Holder. Vlnr: wethouder A. Ravesloot, vader J. B. ten Holder, burgemeester mr. F.J. Waals, wethouder B. Hogenkamp en gemeentesecretaris B.L.A.M. Veldman

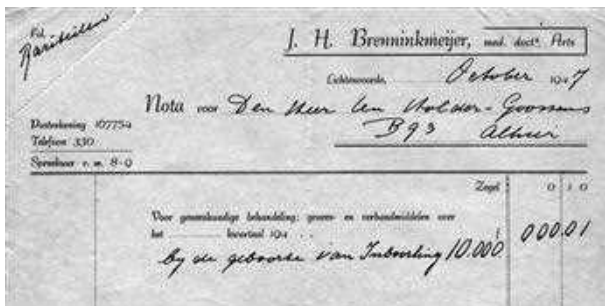
werd de gelukkige vader ontvangen. Nadat de burgemeester, Mr. F. J. Waals, de akte gepasseerd had, wenste hij de aangever geluk. Hij sprak er zijn vreugde over uit, dat in Lichtenvoorde het Christelijk beginsel zo werd beleefd, hetwelk blijkt uit het hoge bevolkingscijfer. Namens het gemeentebestuur bood spr. het spaarbankboekje van f 100,- aan. Ook persoonlijk verheugde spr. zich met het bereiken van de 10.000ste en als blijk daarvan bood hij f 25,- aan. Vervolgens sprak de gemeentesecretaris de heer B. L. A. M. Veldman, als voorzitter van “Lichtenvoorde Vooruit” en deelde mede dat zijn vereniging het initiatief had genomen tot het inzamelen der diverse geschenken. Spr. hoopt zo spoedig de toestand der moeder het toelaat ook haar

Het geboortekaartje met de foutieve roepnaam Agnes in plaats van Ans.

namens de Lichtenvoordse burgerij met een auto vol geschenken te komen gelukwensen. Onderwijl stroomden en stromen nog de geschenken bij drogisterij Heling binnen, zodat de etalage te klein geworden is. Rest ons nog te vermelden dat de toestand van moeder en dochter uitstekend is en dokter J.H. Brenninkmeijer en zuster Buunk bij de

De rekening van dokter Brenninkmeijer voor de assistentie bij de bevalling van mevrouw ten Holder-Goossens.

9-10-1947. Vanuit het geschenkenverzamelpunt bij drogisterij Heling in de Rapenburgsestraat wordt de pillewegge in de auto geladen. Rechts op de foto Piet Heling.

Ans ten Holder wordt ten doop gehouden. Vlnr: Vader Jan ten Holder, zuster Buunk, oma Anna Geertruida Goossens-te Vruchte.

bevalling tegenwoordig waren.” Tot zover de Graafschapbode.

Was er feest bij de familie Ten Holder, bij de familie Siebelder, Markt A 256, Lichtenvoorde, werd getreurd. Hun dochter Annemieke Siebelder bleek achteraf iets eerder geboren te zijn dan Ans ten Holder. Het tijdstip van aangifte van de geboorte was echter maatgevend. Ten Holder was Harrij Siebelder bij de aangifte van de geboorte te snel af. En aldus werd Ans ten Holder door de gemeente genoteerd als nummer 10.000 en niet Annemieke Siebelder.

Een andere bijkomstigheid was nog, dat op het geboortekaartje van Ans ten Holder als roepnaam Agnes vermeld stond. Dat had, afgeleid van Johanna, Ans moeten zijn. Elf maanden daarna stond onder een persfoto van haar de naam Josje vermeld. Een wel zeer bijzondere uiting van persvrijheid.

Na het spaarbankboekje van f 100,- van de gemeente en de f 25,- van de burgemeester, die door het aantal van 10.000 inwoners in zijn gemeente in een hogere salarisschaal terechtkwam, volgde inderdaad de stroom aan geschenken waarvan in het bovenaangehaalde krantenartikel gewag werd gemaakt.

Hieronder volgt een opsomming:

9-10-1947. Om 17.00 uur arriveren de bakkers-knechten met de pillewegge bij Ten Holder aan de Weijenborgerdijk B 93.

Café Meekes
 Hulshof de Klinke
 Slagerij W. Sterenborg
 Slagerij Olthof
 St. Elizabethvereniging
 Fruithuis A. Weeber
 Bloemisterij A.A. Weijers
 Kuik Jansen
 G. Agelink
 Fa. H. Hulshof Hzn Vleeswarenfabriek
 Hulshof Leder en Metaal, personeel
 Coop. Ons Voordeel
 Bakker Berendsen, Lievelede
 A.A. Pothof - Tops, Raadhuisstraat B 243 (Boerenleenbank)
 St. Bernardustroep (verkenners), A. F. Hund
 Herwalt's Tassenfabriek

Schoenfabriek Gelria v/h Gebr.Pillen N.V.
 ABTB (Boerenbond)
 Oud-burgemeester A.J. v.d. Laar
 Middenstandsver. St. Bonifacius
 Fa. Rack en Zn.
 Fa. Harrij Siebelder, Markt A 256
 De Algemene Feestvereniging Lichtenvoorde
 K.A.B. Lichtenvoorde
 Fa. P. Willemsen en Zn., Graanhandel
 Frans Harbers Bedelaarsdijk
 Hulshof Leder en Metaal, Lievelede
 Gleis assurantiën
 Fa. H. B. Hulshof
 Fa. Alb. Westerman Tricotfabriek
 Schoenhandel F. J. v.d. Mosselaar Markt A 255
 Gebroeders Boekelder (kleermakers)
 Albert Voorhuis Manufacturen, Lichtenvoorde
 Firma Bakker
 A. Boelen, Vragender

B. Bonnes, Patronaatsstraat 1
 Firma B. Dankbaar
 Doppen Manufacturenhandel
 L. Eskes, Rentenierstraat

1 fles cognac
 1 worst
 3 pak vet
 1 pak vleeswaren
 1 pak babygoed
 1 fruitmand
 1 bloemenmand
 1 bloemstuk
 1 fles wijn en koekjes
 3 bus leverpastei, rookvlees
 f 16,50
 winkelwaar ad f 25,-
 1 grote taart
 spaarbankboekje f 25,-

 spaarbankboekje f 100,-
 + portemonnaie
 + 1 damestas + muts.
 f 30,-
 f 5,-
 f 5,-
 f 25,-
 1 bedkruik
 1 trappelzak
 1 fles oude snik
 f 20,-
 f 5,-
 1 vette kip
 1 spaarbankboekje f 100,- met koffer
 Levensverzekeringspolis ad f 100,-
 1 molton deken
 1 babypakket
 1 paar kinderschoenen
 1 sierkussen
 1 babyjasje met muts
 1 wollen deken
 1 doos sigaren +
 1 flesje eau de cologne
 1 kinderpak naar keuze
 1 kaas
 diverse babygoederen
 1 hobbelpaard

Hartjes Meubelhandel
 Warenhuis ten Have
 Firma Heling
 Horlogerie Heinen
 Zaadhandel Heusinkveld
 Drukkerij Holweg
 Firma Kamphuis, Zutphen/Lievelde
 H. Langwerden
 Wed. Lefering
 Lichtenvoorde Vooruit
 A. Ravesloot
 Reukers Woninginrichting
 Café Reijrink, Lievelde
 H.T. Steentjes
 Firma Sterenborg
 Schoenfabriek Sterli
 Kapper Sterenborg
 Kruidenier W. Sterenborg
 Firma Tijdink
 Slagerij P. de Visscher
 Firma J.B. Wamelink
 Horlogerie Wegman
 Firma J.J. Wekking, Rapenburgsestraat
 Fotograaf W.J. Wekking
 Coöp. Zuivelfabriek Lichtenvoorde

De gezamenlijke bakkers van Lichtenvoorde en Lievelde

1 wollen kinderdeken
 12 theelepeltjes
 1 babygeschenkpakket
 1 zilveren lepel en vork
 1 pakket zaden en bloemenmand
 1 doos geboortekaartjes
 stof voor een herencostuum
 1 electrisch comfoor
 1 fles Boldoot
 spaarbankboekje f 25,-
 1 enveloppe met vleesbon
 1 slaapkamermat
 1 fles likeur
 1 paar sierklompen
 3 paar schoenen
 1 paar kinderschoenen
 1 fles eu de cologne en zeep
 1 pak koffie en thee
 1 wasteil
 1 bon voor vlees
 1 paar damespantoffels
 1 zilveren rammelaar
 1 looprek
 2 foto's in lijst
 3 pak boter en 1 jaar lang elke dag
 1 liter melk
 1 reusachtige pillewegge

Dokter J.H. Brenninkmeijer, die de bevalling had begeleid, had een wel zeer origineel geschenk voor de 10.000ste inwoner. Hij draaide het getal 10.000 om en kwam aldus tot een rekening voor de bevalling van zegge en schrijve 1 cent.

Donderdag 9 oktober 1947 om 5 uur werden al deze geschenken door een comité, bestaande uit o.a. burgemeester Waals en de voorzitter van Lichtenvoorde Vooruit, de heer B.L.A.M. Veldman, per auto bij Ten Holder aan de Weijenborgerdijk B 93 afgeleverd.

Naast cadeaus waren er ook gelukwensen.

Onder anderen van de in Utrecht ingeschreven Lichtenvoordenaren F. Doppen, D. Brus, H. Ravesloot en H. Kothuis en van korporaal Wim Griess vanuit Batavia (Nederlands-Indië). Deze Indiëganger sprak de wens uit dat ook de 20.000ste inwoner van de gemeente Lichtenvoorde aan de Weijenborgerdijk geboren mocht worden.

Deze wens is nooit in vervulling gegaan, daar op 1 januari 2005 de gemeente Lichtenvoorde, door de fusie met de gemeente Groenlo, werd opgeheven. De teller

Mevr. ten Holder-Goossens met op haar arm haar 11 maanden oude dochter Ans.

Bevolkingsontwikkeling

Jaar	Aantal inwoners
1812	3.031
1830	3.440
1840	3.657
1860	3.612
1880	3.842
1900	4.372
1920	6.059
1931	7.268
1940	8.845
1950	10.439
1960	12.786
1980	17.177
2000	18.985

Aantal inwoners per 1 januari 2010 (zoals vastgesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek)

Gemeentedeel	M	V	V + M
Groenlo	4966	5034	10000
Harreveld	767	612	1379
Lichtenvoorde	6569	6443	13012
Lievelde	780	698	1478
Marienvelde	446	426	872
Vragender	590	517	1107
Zieuwent	1148	1030	2178
	15266	14760	30026

Aantal inwoners van de gemeente Oost Gelre op 1-1-2010.

De bevolkingsontwikkeling in de gemeente Lichtenvoorde.

Juli 1992. Foto van het 25-jarig huwelijksfeest van Ans Reinders-ten Holder in Lievelde. Knielend vlnr: Ria Wijkamp, Mayk Reinders. Staand vlnr: Miljam Hoenink, Axel Reinders, Ans Reinders-ten Holder, Willy Reinders, Fabi Reinders, John Krabben.

van de gemeente Lichtenvoorde stond toen op 19.501!
De volgende mijlpalen gingen daaraan vooraf:

- 16-02-1952 11.000ste Wevers, Wilhelmus Gerardus Bonifacius, Bronckhorststr. 12, Lichtenvoorde.
- 27-08-1957 12.000ste Elferink, Frederikus Johannes Wilhelmus, Lievelderweg 82, Lichtenvoorde.
- 12-11-1961 13.000ste Haket, Maria Johanna Aleida, Varkensmarkt 19, Lichtenvoorde.
- 02-07-1965 14.000ste Wopereis, Richard Johannes Wilhelmus Maria, Winterswijksew.61, Vragender
- 21-12-1969 15.000ste Elschoot, Walter Bernardus Antonius, Antoniusstraat 11, Lievelde.
- 26-11-1974 16.000ste Knufing, Stanley Wilhelmus Berendina, Mozartstraat 24, Lichtenvoorde.
- 06-04-1979 17.000ste Lansink, Wendy Lidwina, Tongerlosestraat 16, Lichtenvoorde.
- 08-05-1990 18.000ste Mombarg, Bas Franciscus, Acaciastraat 18, Lichtenvoorde.
- 08-02-1999 19.000ste Dusseldorp, Timo, Vestdijkstraat 7, Lichtenvoorde.

Al deze borelingen kregen bezoek van een delegatie van het gemeentebestuur onder leiding van de burgemeester en de pers plaatste een foto. Ook een spaarbankboekje van de gemeente ontbrak niet.

Maar het grote feestgedruis van destijds bij de 10.000ste bleef echter in alle bovenvermelde gevallen achterwege.

Na de fusie op 1 mei 2005 van de gemeente Lichtenvoorde met de gemeente Groenlo heette de nieuwe gemeente aanvankelijk *Groenlo*. Na protest van de Lichtenvoordenaren werd deze naam per 1 januari 2006 omgezet in *Oost Gelre*. Eerst 19 mei 2006 werd de naam *Oost Gelre* officieel.

Als eerste boreling in deze nieuwe gemeente *Oost Gelre* staat genoteerd:

Daan Bokkers, zoon van Wijnand Bokkers en Susan Eskes, ingeschreven op het gemeentehuis op 24 mei 2006.

Op 1 januari 2010 telde de gemeente Oost Gelre 30.026 inwoners. De 30.000ste inwoner is niet gehuldigd. Volgens de persvoorlichter van de gemeente Oost Gelre had dat hoofdzakelijk te maken met de snelle schommelingen van het inwonertal, zodat het de ene keer boven de 30.000 lag en vlak daarna weer onder de 30.000. De traditie van huldigen blijft echter onverminderd van kracht. Het wachten is alleen nog op de 31.000ste inwoner.

Bronvermelding

Ans Reinders-ten Holder: foto's en krantenartikel

Archief Gerhard Eppingbroek: schenkingslijst en lijst van x duizendste inwoner

Historische Vereniging Achterhoek en Liemers: overzicht bevolkingsontwikkeling gemeente Lichtenvoorde

Centraal Bureau voor de Statistiek: aantal inwoners gemeente Oost Gelre per 1 januari 2010

Bernardus Johannes Hulshof

Burgemeester van Schijndel 1889-1890

Door Henk van den Brand *

Aanleiding

Tijdens het onderzoek naar de persoon en achtergronden van oud-burgemeester P. Verhagen van Schijndel (1874 – 1889) ontstond de behoefte om iets meer te weten over zijn opvolger de heer B.J. Hulshof en zijn zeer korte ambtsperiode in Schijndel. (1889 – 1890)

Het gezin Hulshof senior

Bernardus Johannes Hulshof werd op 24 maart 1856 om 09.00 uur te Lichtenvoorde (nu gemeente Oost Gelre) geboren als zoon van Harmanus Hulshof (1817-1884) en Catharina Maria Antonetta Sengers. (1817-1894) Hij was de zevende van de in totaal tien kinderen in het gezin Hulshof.

Het gezin Hulshof junior

De heer B.J. Hulshof treedt in het huwelijk met de op 26 maart 1862 in Den Haag geboren Johanna Catharina Wilhelmina Schlipp. De huwelijksdatum heb ik (nog) niet kunnen achterhalen. De ondertrouwdatum was 12 september 1890.

In Didam (nu gemeente Montferland) werden uit dit huwelijk vier dochters en een zoon geboren. De namen van de kinderen zijn:

1. Catharina Francisca Hermina Antoinette, geboren op 25 september 1891;
2. Jeanette Catharina Francisca Antoinette Maria, geboren op 20 december 1892;
3. Constance Maria Antoinetta, geboren op 20 maart 1894, overleden op 7 oktober 1978;
4. Maria Gerarda Antoinette Françoise, geboren op 16 april 1896, overleden op 29 juni 1896;
5. Frans Gerard Marie Antoon, geboren op 12 oktober 1897, overleden op 26 augustus 1967.

Op 31 mei 1906 werd in Bergen op Zoom het 6e kind in het gezin geboren: Digna Johanna Maria Antoinette.

Foto: gemeente Montferland (Didam) 1890/1891

B.J. Hulshof overleed op **14 augustus 1926** (70 jaar) te 's-Hertogenbosch en mevrouw Hulshof-Schlipp overleed op 2 april 1947 te Vught (85 jaar).

Korte beschrijving van zijn loopbaan

Op 24 september 1887 (31 jaar) werd hij raadslid in de gemeente Lichtenvoorde. Vrijwel onmiddellijk werd hij wethouder en binnen twee jaar vertrok hij naar Schijndel, waar hij op **12 februari 1889** was benoemd tot burgemeester. Per **1 april 1890** verliet de heer Hulshof Schijndel om burgemeester van Didam te worden. Volgens het bevolkingsregister kwam hij daar op 8 april 1890 vanuit Schijndel aan. Per 1 maart 1899 verruilde de heer Hulshof zijn ambt in Didam voor dat in Bergen op Zoom. Hij vertrok op 7 maart 1899 uit Didam. In 1912 werd burgemeester Hulshof benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Bergen op Zoom was kennelijk een gemeente waar Hulshof zijn ei kwijt kon, want hij vierde er op grootse wijze zijn 25-jarig ambtsjubileum.

Op 1 mei 1924 legde hij zijn ambt neer en bleef nog tot november 1925 in Bergen op Zoom wonen. Daarna vertrok hij naar 's-Hertogenbosch.

Sollicitatie, benoeming en inhuldiging als burgemeester van Schijndel

De heer Hulshof solliciteerde op 9 januari 1889 met een korte brief aan de Commissaris des Konings in de provincie Noord-Brabant naar het ambt van burgemeester van Schijndel.

Hij vroeg de heer L. van Nispen een aanbevelingsbrief te schrijven naar de Commissaris des Konings in Noord-Brabant. Dat deed hij op 23 januari 1889, maar deze heer Van Nispen kende Hulshof niet voldoende. Hij informeerde bij een betrouwbaar iemand en kreeg een gunstig rapport over hem. Hij schreef verder dat te Lichtenvoorde en omstreken ten gevolge van het oprichten van het waterschap Den Ouden IJssel en ten gevolge van het oprichten van een kiesvereniging de bevolking in de omtrek in twee vijandige kampen was verdeeld en hij kon zich dus zeer goed voorstellen dat degenen die tot een andere partij behoorden, veel kwaad over hem zouden vertellen.

Deze kwesties waren de heer Van Nispen gelukkig geheel vreemd. Omdat hij vroeger via zijn schoonouders (papa en mama Cremers) vaak de eer had gehad de commissaris te ontmoeten en daaraan de aangenaamste herinneringen bewaarde, nam hij de vrijheid om de heer Hulshof ten eerste in de gunst van de commissaris aan te bevelen.

Na lezing van deze brief vroeg ik me af wie deze L. van Nispen was. Het bleek Jhr. Mr. Leo Clemens Christiaan Otto Marie van Nispen van Sevenaer (1839 – 1901) te zijn, die in 1866 trouwde met Elisabeth Maria Genoveva Cremers (1839 – 1920). De heer Van Nispen was van 1865 tot aan zijn dood advocaat te Arnhem en werd door de Staten van de provincie Utrecht in 1887 gekozen tot lid van de Eerste Kamer namens de Rooms Katholieke Partij.

De Commissaris des Konings van Noord-Brabant vroeg uiteraard aan zijn collega van Gelderland om inlichtingen over de heer Hulshof. De Commissaris des Konings van Gelderland schreef op 14 januari 1889 het volgende:

“Naar aanleiding uwer ter zijde vermelde missive heb ik de eer U te berichten dat toen ruim twee jaren geleden de betrekking van Burgemeester van Lichtenvoorde kwam te vaceren, door een overgroot getal ingezetenen dier Gemeente een adres aan den Koning werd ingediend waarbij Deze werd verzocht den heer B.J. Hulshof tot Burgemeester der Gemeente te benoemen. Ik meende destijds die benoeming te moeten ontraden, zoowel omdat de heer Hulshof nog nimmer enig belang in zaken der Gemeente had gesteld, als omdat ik het overwicht der familie Hulshof - die reeds vier vertegenwoordigers in den Raad telde - niet wilde versterken.

Het stond dan wel eenigszins te vreezen, dat toen de heer Hulshof niet tot Burgemeester werd benoemd, maar kort daarop tot lid der Staten en tot lid van de Raad was gekozen, er weldra eenige verwijdering tusschen hem en den nieuw benoemden Burgemeester zou ontstaan.

Dit is dan ook niet uitgebleven, en de heer Hulshof werd al spoedig de aanvoerder van de partij aan wie het krachtig en over het algemeen gelukkig optreden van den nieuwen Burgemeester niet aanstond.

Het valt niet te ontkennen dat bij de tusschen den Burgemeester en den heer Hulshof ontstane geschillen laatstgenoemde soms minder gevat, minder meester van zich zelf dan de Burgemeester bleek te zijn, en wellicht het belang der Gemeente soms identificeerde met het belang der familie Hulshof maar de meening is mij ook niet vreemd dat de Burgemeester misschien meer van zijn Wethouder gedaan had kunnen krijgen zoo hij eenige meerdere zachtzinnigheid tegenover hem had betracht.

Hoe dit zij, zoowel door het lidmaatschap der Staten als door de bedoelde geschillen, waarvan ik genoopt werd kennis te nemen, ben ik meer van nabij met den heer Hulshof bekend geraakt, en ik meen te mogen zeggen dat ik hem niet ongeschikt acht om aan het hoofd eener vrij belangrijke Gemeente te worden gesteld, altijd onder den mits dat een bekwaam Secretaris hem ter zijde sta, en er zich - aanvankelijk althans - geen buitengewone moeilijkheden in de Gemeente voordoen. Immers de heer Hulshof - die vroeger een uitgebreide handel in varkens dreef vooral met het buitenland - heeft zich eerst sedert een tweetal jaren op de kennis der gemeente-administratie toegelegd, voor zooveel hem dit als Wethouder mogelijk was, en is dus geenszins met al de details daarvan bekend.

Maar ik acht hem genoeg ontwikkeld om zich de noodige kennis spoedig eigen te maken en ik geloof dat hij - eenmaal tot Burgemeester benoemd - een ijverig ambtenaar zal zijn, die het gezag van den Burgemeester hoog zal willen houden en wel tact zal hebben om met de ingezetenen om te gaan. Toen hij tot lid der Staten werd benoemd koesterde men van hem geen groote verwachtingen. Voor zooveel ik van de Voorzitters der sectien mocht vernemen, en zelf in de openbare zittingen mocht waarnemen, is hij bepaald meegevallen. Ik geloof dat dit evenzeer het geval zou zijn zoo hij aan het hoofd eener Gemeente werd gesteld, en ik zou mitsdien zijne benoeming niet durven ontraden.”

Uit de brief van de Commissaris des Konings van Noord-Brabant aan de minister van Binnenlandse zaken van 28 januari 1889 dienende als toelichting op de aanbevelingslijst voor het ambt van burgemeester van Schijndel valt de volgende zin op:
 “Zijn uiterlijk (van Hulshof is hier bedoeld; HvdB) maakt intusschen niet zulkeen gunstigen indruk als dat van den Heer J.M.L. Bellaard.” (een andere sollicitant; HvdB)

In de Provinciale Noordbrabantsche 's-Hertogenbossche Courant (PNHC) verscheen op vrijdag 15 februari 1889 het bericht dat Zijne Majesteit benoemd had tot burgemeester der gemeente Schijndel B.J. Hulshof Hzn.

In het verslag van de toestand der gemeente Schijndel in 1889 is het volgende te lezen:
 Hoofdstuk III Gemeentebestuur Veranderingen in het personeel
 Bij besluit van Z.M. den Koning d.d. 12 Februari 1889, no. 17 werd de heer B.J. Hulshof Hzn tot Burgemeester dezer gemeente benoemd, die den 7 Maart d.a.v. als zoodanig werd beeedigd en geïnstalleerd. En verderop in hoofdstuk III Beknopte en zakelijke opgaven van de voornaamste in den gemeenteraad behandelde onderwerpen:

7 Maart Installatie van den nieuw benoemde Burgemeester den EdelAchtbare Heer B.J. Hulshof, als zoodanig benoemd bij besluit van Z.M. den Koning d.d. 12 Februari 1889, no.17.

Bij het ontwerpbesluit zat een brief van de Minister van Binnenlandse Zaken van 9 februari 1889 aan de Koning, met de volgende inhoud:

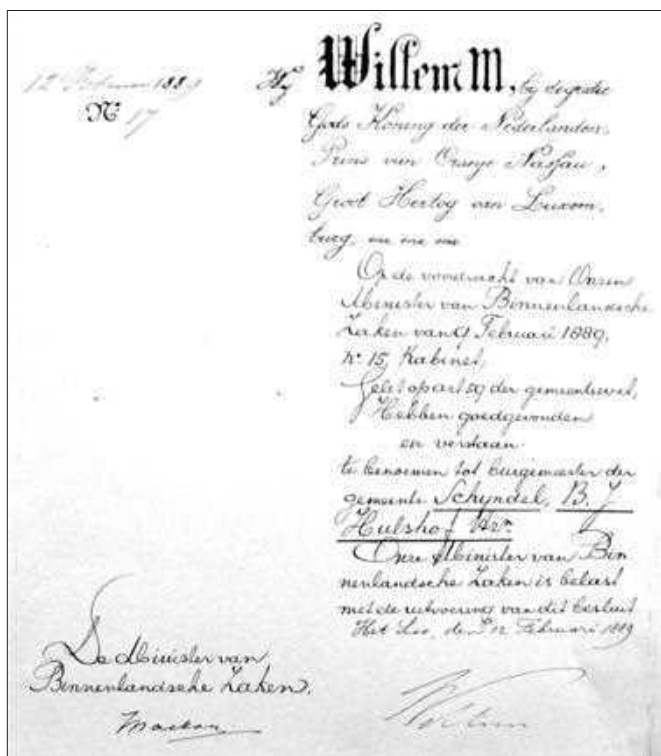
In overeenstemming met de aanbeveling van Uwer Majesteits Commissaris in Noordbrabant, heb ik de eer Uwer Majesteit de benoeming voor te dragen van

B.J. Hulshof Hzn. tot burgemeester der gemeente Schijndel. Van de ingezetenen dier gemeente komt niemand in aanmerking ter vervulling van genoemd ambt, en van de drie, door Uwer Majesteits Commissaris aanbevolen personen, schijnt de heer Hulshof Hzn. die lid van de Staten van Gelderland en wethouder der gemeente Lichtenvoorde is, door zijne positie en zijnen werkkring de meeste waarborgen van geschiktheid te geven.

Het behage Uwer Majesteit het hierbijgaand ontwerp-besluit te bekrachtigen.

Hij werd dus ingehuldigd op donderdag 7 maart 1889. De krant van woensdag 13 maart 1889 vermeldde hierover het volgende:

Schijndel, 11 Maart. Donderdag jl. deed de EAchtb.heer B.J. Hulshof zijn intrede als burgemeester in onze gemeente. Omstreeks half vier arriveerde ZEachtb.

aan de grens onzer gemeente, waar hij werd opgewacht door eene eerewacht te paard, en door den heer J. van Liempt Azn. als commandant dier wacht namens de gemeentenaren en vooral namens de gardes d'honneur het eerst op Schijndelsch bodem het welkom werd toegeroepen, welk blijk van belangstelling door ZEA. Recht hartelijk werd beantwoord. Onder de luide kreten "Leve de burgemeester" ging het in gestrekten draf tot aan den schutsboom, waar reeds de harmonie met bestuursleden, de verschillende handboogschutterijen met hun vaandels en insignes en de kruisboogschutters-gezelschappen in optocht geschaard stonden. Het bestuur der liedertafel volgde in open rijtuig en daarna dat, waarin ZEActb. met de beide wethouders had plaats genomen. Terwijl een gedeelte der eerewacht te paard den stoet opende en een ander gedeelte dien sloot, toog deze optocht onder het spelen van feestmarschen, het gelui der klokken en onder gejuich der talrijke toeschouwers, die menig "Leve de burgemeester" aanhieven, hetgeen geregeld door een "Leve Schijndel" van ZEActb. werd beantwoord, door de verschillende opgerichte eerebogen, terwijl aan alle huizen de Nederlands driekleur wapperde.

Volgende de groote straat, de Pompsteeg, Heikant, Nieuwe weg en kluis, bereikte men eindelijk door een dicht opeengedrongen menschenmassa, het raadhuis hetgeen met groen en bloemen, draperieën en chronicums was versierd.

Uitgestapt zijnde, werd ZEA. door den secretaris aan den voet van het raadhuis verwelkomd en ter vergaderzaal binnengeleid, alwaar de raad in pleno vergaderd was en ZEA. door den heer G.v.d.Kant een hartelijk woord van gelukwensching werd toegesproken.

Nadat ZEA. zijn innigen dank betuigd had voor de gulle ontvangst en de hem bewezen eer, nam hij plaats in den zetel en geschiedde de installatie door den heer J.v.d.Ven, oudsten wethouder.

Na afloop der installatie begaf ZEA. zich op het bordes van het raadhuis, waarvoor een onafzienbare schare volks was vergaderd.

Op de eerste plaats bracht hij zijn dank aan Z.M. onzen geëerbiedigden Koning voor de eer der benoeming tot burgemeester dezer gemeente. Betreurde het ZEA. dat de berichten in de dagbladen omtrent den gezondheidstoestand van Z.M. niet gunstig zijn, Gods werken echter, zeide de geachte spreker, zijn wonderbaar. Steunend op die waarheid, uitte ZEA. dan ook den wensch dat 't Z.M. gegeven zoude zijn nog jaren aan het hoofd onzer regeering te staan en een driewerf "Leve de Koning" door ZEA. aangeheven, werd met warme geestdrift door de groote schare volks toegejuicht.

Tweedens betuigde ZEA. zijn dank aan Zijn Exc. Den heer Commissaris des Konings dezer provincie, die zooveel tot zijn benoeming had bijgedragen en een driewerf "Leve Zijne Exc. de heer Commissaris des Konings" werd andermaal door al de aanwezigen met dezelfde geestdrift beantwoord.

Verder bracht ZEA. oprechten en welgemeenden dank aan al de ingezetenen dezer gemeente en betuigde zijne grootste tevredenheid voor de luisterrijke ontvangst ZEA. bereid.

Een driewerf "Leve Schijndel" was het slot der rede. Een machtig "Leve de burgemeester" werd door de opeengedrongen menigte uitgedalmd en terwijl de harmonie het "Lang zal hij leven" speelde, begaf ZEA. zich in de raadzaal, waar hem van vele zijden gelukwenschen werden gebracht met de benoeming van en zijne intrede als burgemeester van Schijndel.

Na afloop der receptie werd ZEA. in het logement de Zwaan door de raadsleden de eerewijn aangeboden, terwijl de ingezetenen elders in de opgewektste stemming feestvierden, gelukkig door het vermoeden een goeden burgemeester herkregeen te hebben. Alles liep in beste orde af.

Burgemeester van Schijndel

Aantal inwoners op 31 december 1888: 5570

Aantal inwoners op 31 december 1889: 5568

Er werden in 1889 169 kinderen geboren en er waren 129 sterfgevallen. Het aantal huwelijken bedroeg 23.

Vermeldenswaard is dat het jaarverslag over 1890 begint met 5478 inwoners per 31 december 1889!

Tijdens zijn ambtsperiode in Schijndel woonde burgemeester Hulshof eerst in bij de familie Marinus Goijaerts (naast het gemeentehuis in hotel De Zwaan) en later bij Theodorus Heesters in de Pompstraat. (nu het museum Jan Heestershuis)

In het uitvoerig en beredeneerd verslag van de toestand van de gemeente over het jaar 1889 is ook te lezen dat bij koninklijk besluit van 19 september 1889 no. 21 de jaarwedde van de burgemeester van Schijndel met ingang van 9 oktober is vastgesteld op f. 600,--. (mededeling in de raadsvergadering op 11 oktober)

Hoofdstraat met gemeentehuis 1875

In de raadsvergadering op 12 maart 1889 werd burgemeester Hulshof benoemd tot ambtenaar van de burgerlijke stand.

Boekte burgemeester Willem Verhoeven (1844-1874) een record met het hoogste aantal 'regeringsjaren' (30), de heer Hulshof had de kortste periode (ruim een jaar).

Hij was bepaald geen geliefde burgemeester, die naar men zei al vrij snel na zijn komst gezegd zou hebben: "Ik zal hier met ijzeren hand regeren." De gevolgen konden niet uitblijven. Er werd op hem een spotlied gemaakt en dat ging als volgt:

*Het liedje dat ik zingen ga
is van een lammen kerel.
Hij draagt een hoogen hoed
en ook een zwarten knevel
Sjoela sjoela sjoeladera
het zal wel beter gaan.*

*Toen hij in Schijndel kwam
toen was het hoog parade.
Hij reed de straten door
tusschen de leden van de rade.*

*En boven op 't raadhuis
maakte hij de menschen wijzer
en riep uit volle borst:
Ik heb een hand van ijzer.*

*'s-Avonds in de maneschijn
dan liep den ijzeren leeuw in 't rond
of dat hij ergens op de stoep
een dokters-zusje vond (een zus van dr. Koolen)*

*O, ijzeren arm, wat bracht
gij veel maleur
Gij bracht zo menig huisgezin
in droefheid en getreur.
Maar morgen om half tien
dan is er wat te zien:
Hulshof wordt begraven.
Arts zit op de kist
en den Os die trekt de wagen.*

(Arts en den Os waren de toenmalige veldwachters.)

Toen burgemeester Hulshof solliciteerde naar het ambt van burgemeester van Didam vroeg de Commissaris des Konings van Gelderland zijn ambtgenoot van Noord-Brabant, zoals gebruikelijk, om inlichtingen.

De Commissaris antwoordde bij brief van 11 februari 1890 dat de heer Hulshof door zijn optreden en handelen in Schijndel vooralsnog niet getoond had een zodanig flinke burgemeester te zijn dat hij hem als burgemeester te Didam kon aanbevelen.

Hij voegde hier vertrouwelijk aan toe dat een voorstel door Hulshof onlangs aan een der ambtenaren der Provinciale griffie alhier gedaan tot antidatering van een certificaat voor de nationale militie hem geen hoge dunk gaf van zijn inzicht en kennis van de plichten van een openbaar ambtenaar.

Vertrek uit Schijndel

In de eerdergenoemde krant PNHC stond op 19 maart 1890 het volgende bericht:

‘s-Hertogenbosch 18 maart 1890.

Z.M. heeft met ingang van 1 April benoemd, tot idem van Didam B.J. Hulshof, thans burgemeester van Schijndel met toekenning van eervol ontslag uit laatstvermelde betrekking.

Zijn benoeming in Didam was echter niet van een leien dakje gegaan. De toenmalige Commissaris des Konings van Gelderland, baron Mollerus van Westkerke, had de voorkeur voor een burgemeester van protestanten huize. Toch werd Hulshof benoemd omdat de overgrote meerderheid van de gemeente, evenals Hulshof, katholiek was en men verwachtte dat een protestante burgervader zou worden tegengewerkt.

In het verslag van de toestand der gemeente Schijndel in 1890 is in hoofdstuk III Gemeentebestuur onder Veranderingen in het personeel genoteerd dat ten gevolge van de benoeming van den Heer B.J. Hulshof tot burgemeester van Didam aan zijne edelachtbare bij Koninklijk Besluit van 16 maart 1890 no. 18 eervol ontslag werd verleend als burgemeester van deze gemeente met ingang van 1 april 1890. Verder staat in hoofdstuk III onder Beknopte en zakelijke opgaven van de voornaamste in den gemeenteraad behandelde onderwerpen bij de raadsvergadering op 28 maart onder andere: Mededeeling dat bij Z.M. besluit van 16 maart j.l. no. 18 aan den heer B.J. Hulshof eervol ontslag is verleend als Burgemeester dezer gemeente met ingang van 1 April e.k. en als laatste zin: “Neemt de heer B.J. Hulshof afscheid als Burgemeester.”

Reacties van derden

Dokter Dobbelaere, huisarts te Schijndel, schreef op 30 april 1890, toen de heer Hulshof al een maand burgemeester van Didam was, de volgende brief aan de Commissaris des Konings. De letterlijke tekst wil ik u niet onthouden:

“Wegens ongesteldheid verhinderd zelf op audiëntie te komen, veroorloof ik mij de vrijheid Uwe Exc. de intriges bloot te leggen die zich thans alhier te elfder ure voordoen om de broer van den jongsten wethouder tot Burg. te erlangen! – een zeer onbeduidend persoon die daarbij het gros der bevolking impopulair is, echter volkomen geschikt om de thans praedomineerende partij tot werktuig te dienen. Het heeft den naam dat men vreemden wil weren, doch in werkelijkheid is het hun hier te doen om allen te weren, die zelfstandig en onpartijdig kunnen en willen zijn.

Men haalt als voorbeeld aan dat de laatste Burg. Hulshoff het hier niet kon houden, omdat hij vreemdeling was, de waarheid is dat H. uit en in te huis was op de pastorie, en hoe katholiek de bevolking ook hier is, ongaarne ziet men dat de Clergé zich in politieke gemeente of policiezaken mengt.

Dit is de ware oorzaak waarom H. zoo impopulair geworden is en zijne overdreven barsch en stuursch karakter werd daaraan bepaald toegeschreven. En nu beproeft men op eene andere wijze hetzelfde te herhalen, en plaats men een onbeduidend persoon tegenover andere tot nu toe bekende kandidaten, die hoewel minder gegoed toch zelfstandig genoeg kunnen zijn om niet blindelings aan de leiband te loopen.

Op het ogenblik vergaderd de Raad om een adres direct aan Z.M. te dirigeren om dien aangewezen persoon tot Burg te krijgen. En als men nu weet dat 8 leden van de raad bepaald clericaal en daarenboven aan elkaar geparenteerd zijn, begrijpt Uwe Exc. het overige.

Redene waarom ik met eerbied en met aandrang Uwe Exc. beleefdelijk verzoek toch een zelfstandig en onafhankelijk man te willen voordragen, al is het ook een vreemde, die desnoods de partijen tot elkaar weet te brengen en vrede en eendracht en eerlijkheid kan scheppen. Waar die bij den tegenwoordige toestand onmogelijk zelfs voor de gemeente nadelig is - zult Uwe Exc. dit weet ik zeker aan het gros der bevolking een groote dienst bewijzen.

Ontvang de verzekering mijne hoogachting van Uwe Excell. onderdanigste Dienaar
Dr. P. Dobbelaere.”

In het verslag van de Commissaris des Konings van Noord-Brabant, de heer A.E.J. Baron van Voorst tot Voorst over zijn bezoek aan Schijndel op 13 augustus 1898 staat het volgende over burgemeester Hulshof:

Burgemeester Hulshof van Didam is een jaar burgemeester van Schijndel geweest; hij was daar niet op zijn plaats; de mensen begrepen hem niet, en hij niet de mensen. De boel liep er erg in het honderd. Men was blij, dat hij heen ging.

Toen burgemeester Hulshof in 1899 uit Didam vertrok sprak men met lof over zijn prestaties en optreden, maar er waren ook andere geluiden te horen: ...de burgemeester van Didam is een verwaand en bemoeiziek heer die in zijn optreden in het algemeen al heel weinig sympathie verwekt.

(Blijvende) herinneringen

Burgemeester B.J. Hulshof leefde in Bergen op Zoom tot 2006 voort in de Stichting Burgemeester Hulshoffonds. Ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum stortte de burgemeester f. 3.000,- in een fonds met de bedoeling om kinderen van ingezetenen van Bergen op Zoom in staat te stellen een opleiding te volgen onder de voorwaarde dat de ouder(s) de studiekosten niet zelf kan/kunnen dragen. De gemeenteraad verdubbelde het fonds met nog eens drieduizend gulden.

Onderstaande foto trof ik ook aan op bladzijde 51 van het boek "Schijndel toen en nu" uit 1995. (ISBN 961-223-085-4)

Een portret van burgemeester Hulshof, gebaseerd op deze foto uit 1924, geschilderd door de kunst schilder Arnold W.M. van de Laar (1886 – 1974), hangt in het gemeentehuis van Schijndel in de galerij van burgemeesters van Schijndel op de bovenste etage. Het jaar waarin dit portret is geschilderd is niet bekend.

Naar alle overleden oud-burgemeesters van Schijndel is een straatnaam genoemd. Voor oud-burgemeester Hulshof is daartoe niet besloten. Historisch gezien opmerkelijk!

Wel trof ik op een flatgebouw uit 2002 aan de Wilhelminalaan te Schijndel de naam Hulshof aan.

*Foto: beeldbank nationaal archief,
Bergen op Zoom 1924*

Bij navraag bleek het een indertijd door een onbekende bewoner voor-gestelde naam. Of deze naam iets te maken heeft met oud-burgemeester Hulshof is niet te achterhalen. Meer waarschijnlijk is er een relatie met de achterliggende wijk Hulzebraak.

*Bronnen:
zie volgende pagina*

Bronnen:

De Lichte Voorde, periodiek van de Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde, juni 2002, no. 46: de heer H.G. Nijman, archivaris te Lichtenvoorde;

Heemkundeblad, periodiek van de Heemkundekring Schijndel, achtste jaargang (1998), nummer 3: de heer Ben Peters;

Stukken van 1796 – 1936 Kabinet van Gouverneur en Commissaris des Konings Ingekomen en uitgaande stukken: Provinciaal Bestuur Noord-Brabant 1814 – 1920 Stukken 1889 – 1890, BHIC toegangsnummer 17, inventarisnummer 4725;

Beeldbank Nationaal Archief, foto Hulshof Bergen op Zoom 1924;

Gemeente Montferland, de heer W. Maas;

Rond die Cluse, heemblad van de Heemkundekring Schijndel, 15e jaargang nummer 2 (2008): de heren Henk Beijers/Ad van Bokhoven†;

Provinciale Noordbrabantsche 's-Hertogenbossche Couranten van 15 februari 1889 no.38, woensdag 13 maart 1889 no. 60 en 19 maart 1890 no. 65, Stadsarchief 's-Hertogenbosch;

Gemeente Schijndel, de heer Jo Santegoeds;

Inventaris van de archieven van de familie Van Nispen 14e – 20e eeuw door G.M.W. Ruitenbergh 2005: BHIC toegangsnummer 1142, inventarisnummer Ic109;

Uitvoerige en beredeneerde verslagen van de toestand der gemeente Schijndel 1875 – 1889 en 1890-1904: BHIC toegangsnummer 5017, inventarisnummers 11 en 12;

Raadsmededeling gemeente Bergen op Zoom 22 juni 2006 nr. 06-69;

Gelders Archief/Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren, mevrouw Ilse Nagelkerke;

Groningse en Drentse Genealogieën, gezinsblad van Hulshof/Schlipp (F86531);

Verslag Commissaris des Konings van Noord-Brabant van bezoek aan Schijndel op 13 augustus 1898: BHIC toegangsnummer 17, inventarisnummer 12796;

Nationaal archief, toegangsnummer 2.02.04 inventarisnummer 2880, koninklijk besluit benoeming;

Oudheidkundige Vereniging Didam, de heer Theo te Wil (Boek Didam 1811 – 2004, een Liemerse plattelandsgemeente);

Bevolkingsregister van 1880 – 1890: BHIC toegangsnummer 5017, inventarisnummer 247;

Schijndel in oude ansichten 2007, pagina 37: foto Hoofdstraat met gemeentehuis 1875;

Diverse websites.

* Henk van den Brand is lid van de historische werkgroep van de Heemkundevereniging Schijndel.

Toegevoegde noot van de redactie (red. Henk Hanselman).

Korte genealogie Bernardus Johannes Hulshof.

Op 18 april 1788 koopt Harmanus Siebelder van Jan Evers en Fenne te Roller het huis De Houten Klink aan de Rapenburg voor duizend gulden en twintig stuivers. De Houten Klink was een herberg en bierbrouwerij.

Zijn dochter Johanna Hendrika Siebelder trouwde, 23 jaar oud, op 25-11-1813 met Hendrik Hulshof, 28 jaar oud en geboren op 25-01-1785 in Lichtenvoorde. Hendrik was naast cafébaas ook huisslachter, spekslager en koopman. Hij overleed op 10-06-1862 en werd 77 jaar. Het echtpaar Hulshof-Siebelder had negen kinderen.

Van de daaropvolgende generatie is Harmanus de oudste zoon en tevens opvolger op de Klinken zoals het café intussen is gaan heten. Volgens het bevolkingsregister van 1860 woonde Harmanus op nummer A168 en was zijn beroep koopman. Harmanus Hulshof, werd geboren op 27-11-1817 en is overleden op 08-05-1884, 66 jaar oud. Hij trouwde met Catharina Maria Antonetta Sengers, geboren op 11-11-1817 te Rotterdam. Catharina is overleden op 06-03-1894 in Lichtenvoorde, 76 jaar oud.

Op 24-03-1856 wordt dan als zevende kind en als derde zoon in het gezin Hulshof-Sengers Bernardus Johannes geboren. Volgens het bevolkingsregister vertrekt hij in februari 1879 naar het gymnasium van de Franciscanen in Megen-NBr. Was dit voor een priesteropleiding?

Burgemeester Bernardus Johannes Hulshof is van de tak Hulshof-Siebelder of Hulshof van de Klinken. De familie Hulshof van de Klinken is bekend geworden door de Hulshof vleeswaren industrie en de Hulshof Gelderse rookworst.

Vanuit het midden

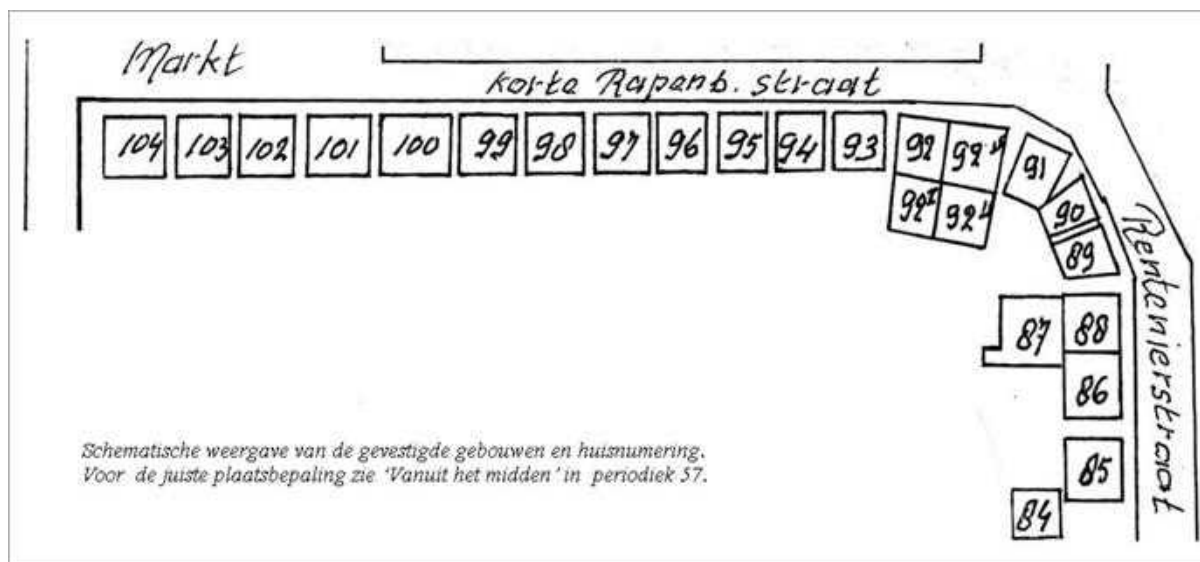
Lijst van ingezetenen van de Stad en Kring van Lichtenvoorde van 1825, aangevuld met aantekeningen en foto's van latere data.

door Gerard Willemsen

Deel 5

Rentenierstraat, Korte Rapenburgsestraat en Markt, de nummers 84 t/m 104.

Vervolg van periodiek 60

kad.nr. hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen	
g 1446 84	Pillen Lodewijkus	1802 2 feb	wever	(Lodewijk huwde op 10 juli 1824 met Reindina ten Brundel + 2 juni 1828 op 26 september 1828 huwde hij voor de tweede maal met Antonia te Plate)	
	Brundel ten Johanna	1802 28 mrt	vrouw		
	Brundel ten Jan	1807 16 okt	Timmerman		
	Brundel ten Bernardus	1815	neef		
	Plate te Antonia	1803 23 mei	vrouw		
g 1450 85	Stortelder Jan	1778 17 mrt	landbouwer	huwt op 6 mei 1818 met Harmina Toebes eertijds was Harmina gehuwd met Harmanus ten Brundel weduwnaar van Catharina Ruél	
	Toebes Harmina	1779 28 jan	vrouw		
	Brundel ten Janna	1805 29 jun	landbouwster		
	Brundel ten Hendrica	1808 31 dec	landbouwster		
	Brundel ten Harmina	1812 14 nov	v.kind		
	Brundel ten Anna	1815 10 sep	v.kind		
	Stortelder Jan H.	1822 7 mei	zoon		
g 1452 86	Dorsthorst te Jan.H.	1766	vader	†11 januari 1827 (zoon van Martinus te Dorsthorst en Henrica Heusels)	
	Dorsthorst te Harm.M.	1797 12 dec	landbouwer		
	Reinders Janna	1798 16 nov	vrouw		
	Dorsthorst te Jan	1799 9 okt	militair		
	Dorsthorst te Jan	1825	Zoon		† 11 januari 1827
	Dorsthorst te Willem	1807 23 okt	Neef		naar Doesburg militair (Koksmid)
	Dorshorst te Anna	1827 26 jan	Dochter		

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g1452	87	Hengeveld Harmanus Luiten Gesina Hengeveld Garrit W. Hengeveld Jan Hengeveld Henrica	1774 ... .. 1775 ... .. 1803 18 sep 1815 ... .. 1805 10 okt	landbouwer vrouw militair landbouwster	†22 november 1846 <i>komt van Dinxperlo</i>
g 1451	87	Winkel te Jan Willem Stronks Geertrui Winkel te Willem Winkel te Harmen	1764 6 mei 1777 14 feb 1810 31 mrt 1813 18 apr	dagloner vrouw dagloner zoon	†4 juni 1836 (<i>huys op 't Winkel</i>) †12 december 1840
<p><i>Op 14 december 1803 huwt voor de huwelijkscommissaris te Lichtenvoorde Jan Willem te Winkel, oud 33 jaar, geboren te Dorpsboer te Winterswijk, wonende te Vragender, zoon van Jan Hendrik te Winkel en Henderse Bennink te Winterswijk en Geertrui Stronks oud 25 jaar, geboren te Barlo onder Aalten, wonende te Vragender, dochter van Derk Stronks en Willemina Wibbels.</i></p>					
g 1453	88	Bokkers Garrit Jan Dorsthorst te Janna M. Bokkers Johanna	1765 1769 25 juli 1808 10 mrt	kleermaker vrouw dochter	†13 mei 1821 (<i>zoon van Jan Bokkers en Derksken Toebes</i>)
g 1454	89	Brundel ten Gerrit Jan Nyenhuis Berendina Brundel ten Jan Brundel ten Antony Brundel ten Aleida	1766 27 mrt 1769 12 sep 1804 22 nov 1812 30 jun 1807 13 okt	Wieldraaier vrouw landbouwer landbouwer nicht	<i>gehuwd op 30 april 1798</i> <i>komt van 166 Zieuwent</i>
g 1455	90	Kruip Jan Derk Kolkman Janna Kruip Reinier Kruip Frederik Kruip Bernardus Kruip Harmanus Kruip Hendrikus	1779 20 apr 1777 25 jun 1808 9 jan 1810 2 jun 1813 30 nov 1815 1 dec 1818 18 sep	bode vrouw postbode schoenmaker zoon zoon zoon	<i>gehuwd op 12 sept. 1806</i> <i>naar Varkensmarkt 47</i>
	90	Kruip Gerrit Jan	1769 23 okt	kramer	<i>halfbroer van Jan Derk</i>
<p><i>Jan Derk Kruip is een zoon van Albert Krup die op 18 mei 1764 huwt met Aaltjen Hartman, dochter van Tewes Hartman uit het Bosch onder Lichtenvoorde. Aaltjen overleed op 16 januari 1775. Albert Krup, zoon van Gerrit Krup uit het graafschap Lingen en thans wonende alhier, huwt voor de tweede keer op 25 juni 1775 met Henderse te Kevelder, dochter van Harmanus te Kevelaar</i></p>					
	91	Nuysink M.H. Broshuis Jenneken Nuysink Helena J. Nuysink Reinier Aug. Nuysink Neeltje Cath. Nuysink Elisabeth Nuysink Johannes C.	1778 ... .. 1773 ... .. 1809 ... .. 1812 ... .. 1815 ... .. 1817 ... .. 1819	commies vrouw dochter zoon dochter dochter zoon	<i>in 1826 is het gezin vertrokken naar Lochem</i>
g 1456	91	Bloemers Derk Jan Hietbrink ten Johanna Bloemers Johanna	1804 7 jan 1800 25 sep 1827 1 mrt	Pellewever vrouw dochter	<i>Derk Jan huwde op 18 mei 1826 met Johanna (lange tijd was hier bakkerij Staring gevestigd)</i>

kad.nr. hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1457 92 ¹	Haverkamp Willem Steerenborg Henrica	1784 14 mrt 1768 7 mrt	kleermaker vrouw	<i>huwen op 29 juni 1813</i>
g 1458 92 ²	Elferink Hein Castrop van Johanna	1781 20 apr 1783 26 nov	schoenmaker vrouw	<i>huwen op 11 juni 1817</i>
g 1459 92 ³	Knippers Harmanus Waalder Antony Castrop van Anna B. Waalder Janna Waalder Jan Hendrik Waalder Berendina	1755 27 mrt 1783 2 sep 1782 21 jan 1816 2 mei 1820 7 aug 1824 18 nov	schoenmaker schoenmaker jonge vrouw dochter zoon dochter	†13 december 1813
g 1460 92 ⁴	Kevelder te Jan Hend. Kevelder te Gerrit Jan Strank Johanna Kevelder te Jan Hend. Kevelder te Antony	1759 2 sep 1792 13 nov 1786 25 aug 1821 26 dec 1826 26 okt	schoenmaker schoenmaker vrouw zoon zoon	(Jan Hendrik sr. huwde op 1 juni 1787 met Teune ten Ham, zij overleed op 9 augustus 1823) Gerrit Jan huwt op 1 juli 1818 met Johanna Strank
g 1461 93	Hulshof Derk Siebelder Johanna Holkenborg Johanna Wassink Henrikus Siebelder Marie Weyenberg Jan Berend Tank Maria	1765 5 okt 1752 3 sep 1798 4 apr 1808 ... .. 1808 6 sep 1808 4 aug 1796 17 okt	timmerman vrouw dienstmeid timmerm.leerl. dochter timmerm.knecht dienstmeid	<i>gehuwd op 28.11.1795</i> <i>naar Abcoude</i> †9.12.1827 <i>van nr. 125 Bosch</i>
<i>28-11-1795 matrimonium conjuniti sunt permissie et supia terbus proclomationibus Derk Hulshof cujus parentes Jan Hulshof en Leida Holkenborg et Joanna Henrica Siebelder cujus parentes Jan Hendrik Siebelder et Joanna Kroesen. testibus Giesbertus Lieveman et Johanna A. Roberson.</i>				
g 1462 94	Hijink Willem Bouwmeester Garritjen Hijink Hendrica Hijink Garrit Jan Hijink Hermanus Tieleman Christina Hijink Aleida Hijink Antony	1791 13 sep 1795 10 sep 1819 21 okt 1822 14 okt 1763 7 aug 1770 ... .. 1810 21 jan 1801 5 apr	slager vrouw dochter zoon vader moeder Zuster broeder	<i>gehuwd op 29.4.1818</i> <i>komt van Varsseveld</i> <i>naar Winterswijk</i> <i>bouwt woning in 1828</i> <i>in de Dijkstraat nr. A105</i>
g 1462 ^a 94	Wamelink Christiaan Schutten Geertrui	1786 ... .. 1911	wever vrouw	<i>vertrokken in 1826</i> <i>naar nr. 133 (kring v.Lv.)</i>
idem	Neysink Lammert Westerman Harmina	1795 ... .. 1800 11sep	borstelmaker vrouw	<i>vertrokken in 1827</i> <i>naar 3^a (Molendijk)</i>
idem	Eitink Jan Ykink Harmina	1782 21 apr 1792 8 apr	dagloner vrouw	<i>geb. te Bocholt</i>
g 1463 95	Hulzevoort Gradus Koedijk Hendrika Hulsevoort Reindina Strank Gerardus Joh.	1760 28 aug 1768 15 feb 1805 23 aug 1794 22 nov	dagloner vrouw dochter sch.zoon	<i>(gehuwd op 2.7.1799</i> <i>Garrit Hulzevoort-</i> <i>wednr van Reindina</i> <i>Wolters, †4 mei 1799- en</i> <i>Hendrika Koedijk)</i>

Foto van omstreeks 1905. Zicht vanuit de veemarkt naar de Korte Rapenburgsestraat v.r.n.l. uiterst rechts Kupers Gerard en vervolgens dr. te Welscher, Hulshof-Westerman, ten Have koperslager, bakker Lueb, boerenwoning van Knippenborg, Bloemers er recht voor het eertijds oude schoolhuis.

kad.nr.	hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g 1467	96	Reesink Gerrit Willem	1766 17 okt	landbouwer	
		Resink Hendrika	1773 22 jan	vrouw	
		Resink Antony	1785 7 nov	broeder	vertrokken nr. Winterswijk
g 1471	100	Steerenborg Harmanus	1778 17 mrt	schoenmaker	huwt op 6.2.1812 met
		Schilderink Johanna	1781 6 jul	vrouw	Johanna Schilderink
		Sterenborg Hermanus	1821 7 jul	zoon	
		Steerenborg Jochem	1740	oom	ongehuwd †22.4.1829
		Weyenburg Jan Willem	1802	knecht	vertrokken als
		Holleweg Hendricus	1809	leerling	remplacant
		Lankveld Harmina	1798 10 apr	dienstmeid	
		Bronkhorst Geertrui	1811 24 sep	zonder beroep.	
		Tops Joseph	1802	knecht	van Groenlo nr. Zelhem
		Kruip Frederik	1810 2 jun	leerling	van stad nr. 90 in 1827
g 1474	101	Welscher te Kasper Jan	1781 19 apr	koopman	huwen voor de huw.comm. te
		Hulshof Aleida Geertr.	1779 9 nov	vrouw	Lichtenvoorde op 25.7.1811
		Welscher te Augustinus	1812	zoon	nr. seminarie te Uden
		Welscher te Jan Berend	1815	zoon	(med.docter)
		Welscher Anna Maria	1819	dochter	† 25.8.1826
		Kastrop Johannes Bern.	1789 22 okt	knecht	
		Kolkman Frederika	1802	meid	naar nr.15 stad
		Kemperman Elysabeth	1812	z.b.	naar Groenlo
		Olyslager Janna	1793 27 feb	meid	van nr.54 stad
		Elsinkhorst Aleida	1813	z.b.	van Kruyskapel Pruisen
g 1478	102	Jong de Johannes	1773 27 jul	landbouwer	rentenier
		Venderbosch Berendina C.F.	1776 8 feb	vrouw	
		Lochem van Berendina	1798 28 feb	meid	naar nr. 104 (Dammers)
		Nijman Dela	1801	meid	van en naar Aalten
		Holjtien Frederik Hend.	1782	commies	comm. te paard v. Arnhem
		Holjtien Willem Hendr.	1818	z.b.	van Arnhem
		Lochem van Berendina	1798 28 feb	meid	terug van nr. 104 stad

kad.nr. hsnr.	naam	geboren	beroep/relatie	aanmerkingen
g1478 102	Broman Lodew. J.A.J.	1790	ambtenaar	<i>ontvanger Rijksbelastingen</i>
	Chranendoncq Alida C.E.	1795... ..	vrouw	
	Broman Willemina Chr.	1823	dochter	<i>In 1826 het hele gezin</i>
	Broman Carl Frederik	1824	zoon	<i>Broman.nr. Den Helder</i>
g 1479 103	Huinink Frederika S.W.	1797 28 apr	naaister	
	Hussels Carolina	1803 7 sep	z.b.	

Frederika Sophia Willemina Huinink is een dochter van de ontvanger van de verponding en de bekende patriot (zie relaas Freule van Dorth) Hendrikus Huinink en diens vrouw Johanna Wijnveldt.

g 1481 104	Dammers Gerrit	1762 8 mei	geneverbrander	† 26.9.1831
	Bosch Mechteld	1756 4 dec.	vrouw	
<i>eigenaren:</i>	Dammers Hendr. Arn.	1790 27 jun	landbouwer	
<i>W.Aalders</i>	Dammers Willem	1797 6 mei	landbouwer	
<i>A.Straks</i>	Heuzinkveld Steven	1789	knecht	<i>naar Varsseveld</i>
	Lochem van Jenneken	1809	meid	<i>naar de pastorie A.104 e.v.</i>
	Wisselink Aleida	1809	meid	<i>naar Aalten</i>
	Engelen Mecht. Theod.	1826 6 jan	z.b.	<i>naar Nijkerk</i>
	Buesink Janna	1797 11 feb	meid	

*Trouwboek der gemeente Lichtenvoorde deel B.1745 – 1823:Gehuwd op 20 september 1789 **Gerrit Dammers** soon van Jan Dammers en **Mechteld Bosch** dogter van Bartholomeus Bosch, beide zedert eenige jaren alhier ten stede hare woonplaats hebbende*

g 1481 104	Wittebans Joh. Jac.	1798 4 okt	ambtenaar	<i>ontvanger der belastingen</i>
	Geers Frederik	1790 16 apr	ambtenaar	
	Wittebans Petrus Fr.	1826	zoon	
	Lochem van Jenneken	1809	dienstmeid	<i>ingekomen 1827</i>

*Onderstaande kadastrale nummers liggen in de **Kring van Lichtenvoorde**, onder de veldnaam **Keuken Jagt**. De Kring lag als een schil om de stad met o.a. Aaltenseweg, Lievelderweg, 't Hooiland, Bosch, 't Broek en 't Veld*

g 595 104	Franco van der Quin	1778 19 nov	predikant	<i>pastorie</i>
<i>eigenaar</i>	Solner Harmina	1785 5 jun	vrouw	
<i>De Geref.</i>	Hummelink Sara Egb.	1804 23 jan	huishoudster	<i>van Groenlo</i>
<i>Kerk van</i>	Heuzinkveld Grada	1805 5 nov	dienstmeid	
<i>Lichtenvoorde</i>				

g 587 ^b	Hyink Antony	1801 5 apr	Schoenmaker	<i>zoon van Willem Hyink en Gerritjen Bouwmeester</i>
	<i>Antony bouwt omstreeks 1829 een woning (recht van opstal in de Marke van Lichtenvoorde) aan de Dijk, zie de foto.</i>			

*Foto omstreeks 1925.
De woning uiterst rechts is gebouwd door Antony Hyink en in 1933 afgebroken.*

Lichtenvoorde en de kerkdorpen, bekeken vanuit een veterinair perspectief. Deel 2

Tekst en afbeeldingen: Arnold Plumiers

Alvorens met deel 2 aan te vangen eerst nog enkele aanvullingen op deel 1 in de Lichte voorde nr. 60, april 2010.

Bladzijde 33, alinea 3 beschrijft de belabberde toestand van de vleeskeuring in ons land, alsmede de tegengestelde belangen die er tussen enerzijds economie en anderzijds volksgezondheid waren. Over de gememoreerde 26 jaar nog het volgende: De toen geldende norm om een openbaar slachthuis in een gemeente te verplichten was 10.000 of meer inwoners.

In 1890 concludeerde de Algemene Vergadering van de Maatschappij voor Veeartsenijkunde dat een wettelijke regeling van de vleeskeuring in combinatie met de oprichting van Openbare Slachthuizen met slachtdwang, onontbeerlijk was.

Ter onderbouwing werd een rapport aangedragen waarin de resultaten van een onderzoek werden gepubliceerd dat gehouden was in 1121 gemeenten. O.a. de volgende conclusies : In 214 gemeentes werd niet gekeurd en in 674 gemeentes bestond een verordening. In slechts 156 gemeentes (14 %) werd de vleeskeuring door de commissie voldoende geacht, d.w.z. dat zowel reguliere slachtingen alsook noodslachtingen degelijk werden gekeurd (met de kennis van die tijd !!!).

Het door Van Esveld en Van der Harst opgestelde rapport is in de periode 1895-1900 de leidraad geweest voor de discussie over de noodzaak om tot een betere vleeskeuring te komen. De geest was echter nog niet rijp voor de aangedragen ideeën, maar het eerste resultaat dat werd bereikt ging over de noodzaak om in nood gedode en gestorven dieren veterinair te laten keuren. Ook de noodzaak om te streven naar een gezonde veestapel werd onderschreven. De veearts D.A. de Jong kwam met het voorstel om

gelijktijdig met de algemene keuring ook een monitoring van de gezondheidsstatus van het bedrijf te doen. Dit advies werd niet overgenomen, hetgeen achteraf als jammer kan worden gekenschetst, aangezien dit eigenlijk de basis is van wat we tegenwoordig IKB noemen.

In 1897 werden de grondslagen voor een wettelijke regeling van de vleeskeuring vastgelegd, hetgeen in 1900 leidde tot de presentatie van een 'Proeve van wetsontwerp regelende de keuring van het toezicht op Vee en Vleesch met toelichting'.

De wens om tot een doelmatige vleeskeuring te geraken werd breed gedragen maar struikelde, zoals zo vaak, over politieke onwil. Vleeskeuring bleef een gemeentelijke verantwoordelijkheid met alle vormen van willekeur als gevolg. Er was absoluut geen uniformiteit.

In de grotere en grote steden waren wel instructies voor de aanvoer van slachtvee en vlees van slachtdieren.

Voor de slacht **afgekeurde** dieren mochten wel voor eigen consumptie worden gebruikt !!! Afgekeurd vlees werd onder politietoezicht overgoten met teer en daarna begraven. In meerdere steden werd vlees van voor consumptie geschikte dieren van merktekens voorzien. Zie afbeelding stempels.

Proeve van wetsontwerp regelende de keuring van en het toezicht op Vee en Vleesch.

§ 1. Van de uitoefening der keuring.

ARTIKEL 1.

De keuring van vee en vleesch omvat:

- 1°. Het onderzoek naar den gezondheidstoestand van de dieren waarvan het vleesch bestemd is om als voedsel voor menschen en dieren te worden gebezigd.
- 2°. Het onderzoek naar de soort, de dengdelijk en de herkomst van vleesch van geslachts of gestorven dieren dat bestemd is om als voedsel voor menschen of dieren te worden gebezigd.
- 3°. Het toezicht op de openbare en particuliere slachtplaatsen, de vilderijen, penserijen en alle andere inrichtingen waar afval van dieren, als vet, bloed, ingewanden en vleesch wordt bewerkt.
- 4°. De handhaving van de wetten, verordeningen en voorschriften met betrekking tot de keuring van vee en vleesch vastgesteld.

ART. 2.

De keuring is onder onzen Minister van Binnenlandsche Zaken opgedragen aan:

- a. Een Hoofdinspecteur;
- b. 11 Provinciale Inspecteurs;
- c. Keurmeesters;
- d. Hulpkeurmeesters.

De hoofdinspecteur, de provinciale inspecteurs en de keurmeesters zijn veeartsen, die de akte van bevoegdheid als zoodanig van Rijkswaage ontvangen hebben.

Stempels die in de jaren 1890 in Leiden werden gebruikt. Het nummer in de stempels was een aanduiding van de keurmeester die het vlees had gekeurd.

Stempels ter aanduiding van tuberculeus vlees die omstreeks de eeuwwisseling in Leiden werden gebruikt.

Aangestelde keurmeesters mochten het beroep van slager niet uitoefenen en ook mochten ze geen familieleden als slager hebben. De keuringsveeartsen of ook wel veearts-keurmeesters genoemd, veeartsen die vaak naast de keuringswerkzaamheden een plattelandspraktijk ontwikkelden, werden wel in een spagaat geduwd als ze, op hun advies, in nood gedode dieren moesten keuren op de slachtplaats.

Tweede aanvulling :

Op bladzijde 34 wordt in alinea 7 melding gemaakt van een vergoeding voor verloskundige hulp bij vee, aan P.J. Teunissen.

Genoemde **Petrus Josephus Teunissen** is geboren op 18-01-1841 te Hummelo, heeft zich op 17-9-1884 ingeschreven in Lichtenvoorde en woonde daarvoor o.a. in Genderingen en Aalten. Hij was gehuwd met de uit Haarlem afkomstige **Maria Engelina Kauwling**, geb. 20-01-1845.

In het Bevolkingsregister van Lichtenvoorde is hij terug te vinden met de beroepen koopman-slager en landbouwer. Deze combinatie van beroepen maakt het aannemelijk dat de man zich, naast het boerenbedrijf, bezighield met de handel in geslachte varkens. De combinatie slager/landbouwer is eind 19e, begin 20e eeuw een combinatie die vaker veeverloskundigen opleverde. De periode waarin de toelagen

werden verstrekt was ook de periode waarin het met de vestiging van veeartsen in Lichtenvoorde niet al te voorspoedig ging. Wellicht heeft hij een deel van die leemte opgevuld en is zijn werk met een vergoeding beloond. Gegevens hierover zijn helaas niet vastgelegd.

Deel 2

Om de ontwikkelingen in de periferie te doorgronden is kennis van wat er centraal gebeurt essentieel. Met het toenemen van de kennis omtrent de pathologie (ziekteleer) werd de greep op de vleeskeuring door veterinairen steeds sterker. Die greep werd nog versterkt door de ontwikkeling van exportslachterijen en in het kielzog daarvan de vleesindustrie, die behoefte hadden aan de gedegen kennis van de keuringsveeartsen. De ontdekking van de levenscycli van verschillende wormen die zowel besmettelijk waren voor mens als dier alsmede de rol die bacteriën speelden bij ziekten droegen bij aan de invloed van de veterinaire stand. Vleesvergiftigingen waren nog schering en inslag.

Het aantonen van de bacteriële oorzaken verhoogde de druk tot het ontwikkelen van wettelijke regelingen. Toch waren er nog zoveel meningsverschillen over de effecten van zoönosen, dat enige uniformiteit over de beoordeling daarvan nog steeds een utopie was. Dan was er rond de eeuwwisseling 1900 nog steeds de jarenlange competentiestrijd tussen artsen en veeartsen. De laatsten bemoeiden zich niet alleen met de gezondheid van de veestapel maar deden ook een greep naar de macht binnen Volksgezondheid, tot dan toe het onomstreden werkgebied van de artsen.

Een voorbeeld: In 1882 toonde Robert Koch de relatie aan tussen de tuberculose van mens en rund (zie deel 1, blz. 23, 3e alinea). Het duurde vervolgens tot 1913 voordat men het eens werd over de keuringsbeslissing van met tbc besmette koeien. Bij lokale tbc werden de aangetaste delen verwijderd en werd de rest van het karkas gesteriliseerd. Bij algehele tbc werd het hele karkas afgekeurd. In Utrecht werden in 1905 nog runderkarkassen met algemene tbc onvoorwaardelijk goedgekeurd. Dat onze hele natie niet is uitgestorven mag een wonder heten, aangezien medicatie tegen tbc nog niet bekend was.

De keuring van vlees van slachtdieren, bestemd voor export, werd in 1902, weliswaar facultatief, ingesteld. Druk vanaf de ontvangende zijde leidde deze regeling in. De economie en niet de gezondheid was echter nog steeds de drijfveer tot maatregelen.

De vleesproductie begon sterk te groeien nadat de import van o.a. maïs begon toe te nemen. Tot dan toe moest het voer voornamelijk worden verbouwd door de boeren zelf. Deze importen en de beschikbaarheid van kunstmest liggen eigenlijk aan de basis van de ontwikkeling van de bio-industrie. De noodzaak tot specialisatie, grootschaligheid en vorming van coöperaties droegen ook bij aan die ontwikkeling. Vooral de boeren op de zandgronden profiteerden hiervan, met als gevolg groei van de veestapel en dus van de vleesproductie. Het is dan ook vrij logisch dat exportslachterijen zich op de zandgronden van Overijssel, Gelderland en Brabant ontwikkelden.

De oprichting van de exportslachterij Vos in Lievelede, door Johannes Reinier Vos, is daarvan de lokale exponent. Deze runder- en varkensslachterij kreeg op 07-01-1916 zijn Bouw- en Hinderwetvergunning. De exportslachterij VOS zal later in een apart artikel worden besproken.

In 1907 werd de keuring van vlees voor export verplicht. Voor de export afgekeurd vlees werd, afhankelijk van de reden tot afkeuring, vaak geloosd op de lokale markt want daar golden nog nauwelijks regels. Dit werd als zeer ongewenst gezien en dus werd van veterinaire zijde veel druk uitgeoefend om aan die situatie een einde te maken en tot een algemene keuringswet te geraken.

De exportkeuringen stonden onder supervisie van de gouvernementskeurmeester (een veearts).

Deze stuurde de Rijkskeuringsveeartsen aan op de exportslachterijen die weer werden bijgestaan door Rijkshulpkeurmeesters. De gemeentelijke slachthuizen stonden onder de supervisie van een gemeenteveearts die zich liet bijstaan door keurmeesters.

Het wezenlijke verschil tussen een keuringsveearts en een hulpkeurmeester is dat de laatste alleen een goedkeuringsbeslissing mag nemen terwijl de keuringsveearts al de afwijkende karkassen moet keuren inclusief in nood gedode en gestorven dieren.

Vermeldenswaard is verder dat pas vanaf 1917 de vleeskeuring onderdeel uitmaakte van het veeartsexamen, terwijl de hulpkeurmeesters al vanaf 1905 examen konden doen en daar ook uitgebreid gebruik van maakten.

In 1913 komt er een voorloper van de vleeskeuringswet onder de naam van 'Wetsontwerp houdende bepalingen tot wering van vleesch en vleeschwaren die voor de volksgezondheid schadelijk zijn'. Huis-slachtingen werden buiten dit ontwerp gehouden, met als motivatie dat een boer voor zichzelf geen ongezond varken of koe zou slachten. Uit eigen ervaring is mij gebleken dat die motivatie niet erg sterk is geweest...

Huisslaching

HERHAALDE OPROEPING
voor de betrekking van
Veearts-Keurmeester
aan het Openbaar Slachthuis.

BURGEMEESTER EN WETHOUDERS der gemeente *Groningen*
roepen sollicitanten op voor de betrekking van
Veearts-Keurmeester
aan het Openbaar Slachthuis.

Aanvankelijk zal toegekend worden eene jaarwedde van
f 1600; deze kan opklimmen tot **f 2000.**

Eigenhandig op zegel geschreven adressen, te zenden
aan de Secretarie der Gemeente, *Afdeeling Algemeene Zaken,*
worden ingewacht tot **uiterlijk Woensdag den 15den**
Januari 1908.

GRONINGEN, 20 December 1907.

Burg. en Weth. voornd.:
E. T. VAN STARKENBORGH.
De Secretaris:
H. P. VAN BERKUM, i.s.

In deze periode begint ook Lichtenvoorde zich bewust te worden van de noodzaak tot enig toezicht op de levensmiddelen. In 1916 neemt de gemeenteraad het besluit om deelnemer te worden in de Provinciale Keuringsdienst van levensmiddelen. In 1917 wordt de toetreding definitief.

Op 03-10-1916 vestigt Albers zich in Lichtenvoorde en wordt hoofd van de keuringsdienst en benoemd als gemeenteveearts. In het overzicht van de gemeentelijke ambtenaren wordt duidelijk dat het salaris van 500 gulden niet de grootste luxe is als dat vergeleken wordt met de advertentie voor een Rijkskeuringsveearts in de stad Groningen.

In 1921 is de wedde opgelopen tot fl 800,00 . Daar staat tegenover dat Albers mag beginnen met het opbouwen van een particuliere praktijk. Alvorens veearts Albers in dienst te nemen informeert het gemeentebestuur over salaris en secundaire voorwaarden bij de buurgemeenten en stelt op basis van die ingewonnen gegevens de arbeidsvoorwaarden vast. Enkele jaren later maakt Albers een soortgelijk rondje door de

buurt en komt tot de conclusie dat de gemeente Lichtenvoorde vrij karig uit de bus komt wat die voorwaarden betreft. Hij schrijft de gemeente een brief om aan die ongelijkheid een einde te maken. Vooral de verlofregeling en de verplichtingen bij ziekte zijn een heet hangijzer zoals blijkt uit de briefwisseling.

Het zal waarschijnlijk te maken hebben met problemen die Lichtenvoorde heeft gehad met het vervullen van deze functie want de sollicitant was Nederlands Hervormd en dat wekt enige verwondering in een vrijwel 100 % Rooms-Katholiek Lichtenvoorde.

LICHTENVOORDE
INGEKOMEN
den 15 April 1874
LETT
No. 2-1-4

- 2.00.3

Aaz
der Edelachtbare Raad
der gemeente Lichtenwoud

met Verschuifingdes zekerd b'kenners:
G. Albers Keuringoverant, Hoofd van dienst te Lichtenwoud
dat in zijn instructie van Keuringoverant o.a. de hier
volgende artikels voorkomen:
art. 12 Hy heeft recht op een jaarlyk verlof van 14 dagen
met behoud van wedde.
art. 13 Hy wordt by ziekte, afwezigheid of ontbetent
vervangen door een door B. of W. aan te wijzen Keuringoverant
buiten bewaard der gemeentekas
dat hy zich niet bovengenoemde artikels de meening heeft
gevoerd, dat gedurende zijn verlof, hy zijn salaris zou
behouden, zoodat zulke het geval is met alle overige
gemeenteamblenaren, die tydens hun verlof hun salaris
zou doorgaan.

Wat hem echter is gebleken, dat B. of W. andere
meening zijn toegedaan, volgens hem wordt de toezegging
met behoud van wedde in art. 12 te niet gedaan door
het bepaalde in art. 13

dat een dergelyk uitlegging volgens zijn meening
niet strookt met den geest der verordening; de woorden
met behoud van wedde zoudt, by een dussdanige uit-
legging geheel overbodig geweest zijn. Bovendien wordt
hy daardoor onbillijk in aecten gesteld by de
overige gemeenteamblenaren.

dat ook de regeling waarty hy in geval van ziekte
den door B. of W. aan te wijzen Keuringoverant moet betalen,

Zoodat dit is aangegeven in art. 13, niet billijk is te noemen
dat hem is gebleken, dat de bovengenoemde artikels in
de instructies der Keuringoverant, in Groenlo, Winterswijk
en Wierck als volgt zijn:

art. 12 Hy heeft recht op een jaarlyk verlof van 14 dagen, 10/5 weken,
met behoud van wedde.

art. 13 Hy wordt by afwezigheid, ziekte of ontbetentnis ver-
vangen door den door Burgemeester of Welthouders aan te
wijzen, of te benoemen Keuringoverant.

Waarheen hy zich tot Edelachtbare, wendt met
het verzoek de genoemde art. 12, 13 in zijn verordening
van Keuringoverant te willen vaststellen, zoodat die in de
instructies der Keuringoverant, in bovenvermelde gemeente,
zijn vastgesteld.

Hetwelck doende

Lichtenwoud 15 April 74

G. Albers

Gerrit Albers is in Vorden geboren op 31-12-1891 en komt als vrijgezel naar Lichtenvoorde. Hier ontmoet hij de 15 jaar jongere Theodora Engelina Bloemers, geboren op 10-05-1906, waarmee hij op 31-10-1928 in het huwelijk treedt. Zij krijgen 2 kinderen: Jan Antoon Albers, geb. 28-05-1931 en Jeanette Albers, geb. 15-08-1934. Naast zijn werk als keuringsveearts laat Albers zich ook op kerkelijk gebied niet onbetuigd, want hij is meerdere jaren betrokken bij de activiteiten van de kerkenraad.

LICHTENVOORDE, TELEFOON 80 *Jan 19 1919*

DE HEER *Jan Kroon*
af Rodijk
id Albers

DEBET AAN G. ALBERS, DIERENARTS.

POSTREKENING 186781.

Voor veearts-mijlkundige diensten en geleverde medicijnen gedurende het ^{Eerste} ~~Tweede~~ halfjaar 1930 fl. <i>2.25</i>	
<i>Vuldan 20 Aug 30</i> <i>G. Albers</i>	

Folio No. *199* Spreekuur alle werkdagen van 8.9 uur v.m.

Enkele jaren na de benoeming van Gerrit Albers verschijnt op 25 juli 1919 de 'Vleeschkeuringswet' in het Staatsblad. Deze benoeming heeft daar geen invloed op gehad. Vanaf die tijd worden alle slachtdieren onderzocht volgens een keuringsregulatief wat zowel levende als geslachte keuring inhoudt. Alleen levend gekeurde dieren kunnen volledig goedgekeurd worden. Voor in nood gedode en gestorven dieren, waarbij de levende keuring dus niet heeft plaatsgevonden wordt per dier een keuringsbeslissing genomen die bij goedkeuring altijd een voorwaarde inhoudt. Eventueel te verrichten onderzoeken zijn beschreven in het 'Onderzoekingsregulatief'. Dit regulatief kreeg pas in 1950 zijn wettelijke statuur.

De vleeskeuringswet is een wet die zich richt op de keuring van het individuele dier. Deze situatie blijft bestaan tot het einde van de 20ste eeuw. De keuringsuitslag werd met stempels op het karkas kenbaar gemaakt.

goedgekeurd

na sterilisatie
vrijgegeven voor
consumptie

voorwaardelijk
goedgekeurd

verkoop in het klein
via een vrijbank onder
ambtelijk toezicht

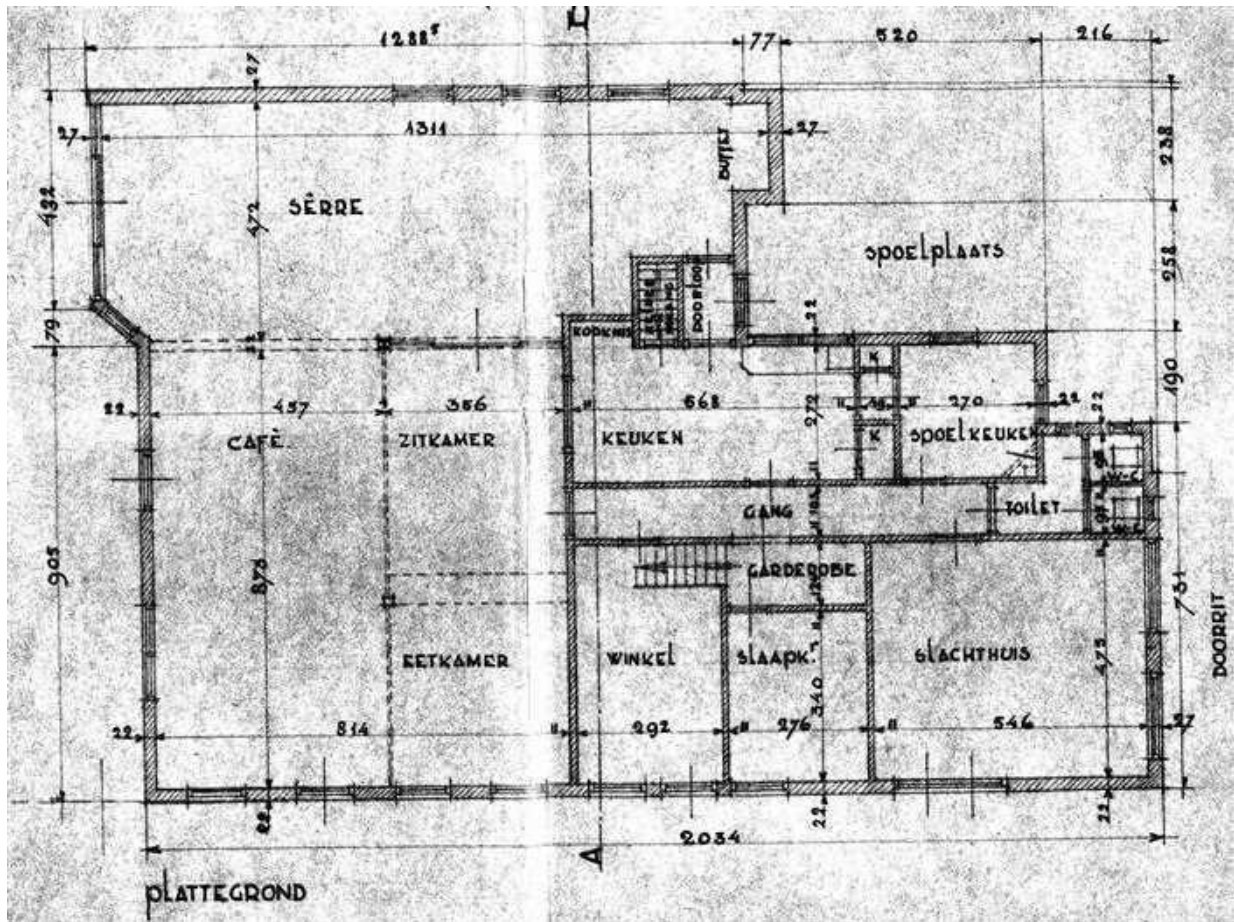

afgekeurd

Stempelmerken gebruikt bij de vleeskeuring zoals voorgeschreven in de Vleeskeuringswet.

De wet was ook het begin van het zogenoemde ‘vrijbankvlees’, ook wel ‘uitponden’ genoemd, op basis van de keuringsbeslissing “goedgekeurd onder voorwaarde van verkoop in het klein”. In Zieuwent gebeurde dat in de noodslachtplaats achter het huidige café restaurant Het Witte Paard en Lichtenvoorde had zijn noodslachtplaats in een gedeelte van het hedendaagse HCR. ‘t Zwaantje. In die tijd had ‘t Zwaantje nog geen verdieping en was ook de huidige vooruitstekende aanbouw niet aanwezig. De in-pandige ligging aan de straatzijde is in verband met de aanvoer wel logisch. De te slachten dieren werden vanaf de straat naar binnen gebracht of geslept en in de slachtruimte van ongeveer 24 m2 geheel verwerkt. Omtrent scheiding van vuile en schone slachtafdeling bestonden kennelijk geen voorschriften, laat staan de scheiding tussen slachthal en vleesopslag. De spoelkeuken en keuken zijn wel fysiek gescheiden. En ook de weg van de slachthal naar het fornuis was kort.

Plattegrond HCR 't Zwaantje uit 1950

De noodslachtplaats in Zieuwent kende als slachters de heren Kolkman en Beerten, in dit geval Jan Beerten, de grootvader van de huidige uitbater van de slagerij-slachterij Herman Beerten in Zieuwent. Genoemde Jan Beerten was, in 1930, ook de grondlegger van de huidige Exportslachterij. In de noodslachtplaats werd éénmaal per week ‘uitgepond’.

In 1925 werd de **Veertsenijkundige Hoogeschool** omgedoopt tot **Faculteit der Veertsenijkunde** om vervolgens in 1956 nogmaals van naam te veranderen in **Faculteit der Diergeneeskunde**. Vanaf 1956 zijn de afgestudeerden geen veertsenijkunde maar dierenarts.

De eerste naamsverandering had tot gevolg dat de studie veertsenijkunde nu een academische status kreeg. Het economische gesternte was ronduit slecht en vanuit Den Haag werd er streng bezuinigd waarbij zelfs het woord ‘striemend’ werd gebruikt. Toch werd de zesde faculteit met vreugde begroet, want tot dan toe was het ministerie van Landbouw de financier en niet het ministerie van Onderwijs. Landbouw had de bruidsschat voor de Universiteit in Utrecht rijkelijk verpakt. Daarnaast moesten er

veeartsen voor Indië worden klaargestoomd en dat mocht kennelijk iets kosten. Het aantal leerstoelen breidde zich uit ondanks dat er nauwelijks geld voor was. Haantjesgedrag onder de hoogleraren heeft in die periode veel relaties vertroebeld. In dit kader leidt dat echter te ver.

Doordat er in veel meer vakken les werd gegeven op een steeds hoger niveau, groeiden de dierenartsen en de empiristen steeds verder uit elkaar met als gevolg dat het vaak vreedzaam naast elkaar bestaan van veearts en empirist (verloskundige en castreur) begon te veranderen. Ze bewogen zich in elkaars vaarwater en dat deed de verhoudingen geen goed. Was het in de periode Albers heel gewoon dat deze verlossingen doorspeelde naar Meekes, met de komst van Bekkers in Lichtenvoorde ging er een heel andere wind waaien.

Een overzicht van de empiristen die in de regio actief waren.

In de burgerlijke stand van Lichtenvoorde staat op E 39 – buurtschap Zieuwent – de naam JOHANNES BERNARDUS MEEKES vermeld, die op 24-05-1832 werd geboren en vrij jong is overleden op 15-03-1866, met als beroep landbouwer.

Op hetzelfde adres staan verder ingeschreven:

1. de vader van Johannes Bernardus, Jan Willem Meekes, geboren op 17-05-1795 en weduwnaar van Gezina Snoeijenbosch.
2. de broer van Johannes Bernardus, Antonij Meekes, geboren op 30-03-1834 en overleden op 24-04-1919. Antonij stond als knecht te boek en is, zover na te gaan, ongehuwd gebleven.
3. de zuster van Johannes Bernardus, Johanna Maria Meekes, geboren op 16-07-1837.

JOHANNES BERNARDUS MEEKES trouwde op 27-05-1862 met de op 30-12-1835 geboren en uit Borculo afkomstige Johanna Drietelaar.

Kinderen : zoon Gerhardus Bernardus Meekes, geboren op 20-01-1864
dochter Gertruda Hermina Meekes, geboren 02-12-1865 en overleden na 1 maand op 03-01-1866.

Na 2½ maand slaat het noodlot weer toe en overlijdt Johannes Bernardus op 15-03-1866. De weduwe Johanna Drietelaar hertrouwt op 29-4-1868 met de landbouwer Harmanus Wopereis, geboren op 7-8-1829. Met deze echtgenoot krijgt ze nog 2 zoons en 1 dochter.

GERHARDUS BERNARDUS MEEKES, geboren 20-01-1864, treedt op 27-04-1901 in het huwelijk met Johanna Aleida Gierkink, geboren op 20-08-1877 te Lichtenvoorde.

- Kinderen :
1. Johanna Henria Meekes, geboren 09-04-1902
  2. Harmanus Bernardus Meekes, geboren 18-05-1903
  3. Johannes Bernardus Meekes, geboren 22-07-1904
overleden 13-08-1904
  4. Johannes Bernardus Meekes, geboren 13-09-1905 * overleden 15-06-1970
  5. Johanna Maria Meekes, geboren 13-10-1906
  6. Wilhelmina Antonia Meekes, geboren 01-12-1907
  7. Antonius Wilhelmus Meekes, geboren 23-01-1909
beroep: rijwielhersteller; verongelukt 24-07-1970
  8. Richardus Antonius Meekes, geboren 03-04-1910
  9. Hendrika Maria Meekes, geboren op 18-07-1911
overleden 15-10-1928
  10. Gerhardus Bernardus Meekes, geboren 17-04-1914
overleden op 14-09-1914

* de verloskundige 'Aagtemans Jan'

Johannes Bernardus Meekes is al vrij vroeg geïnteresseerd in de levende have op de boerderij. Verder leren is er echter in die tijd en het aantal broers en zussen in ogenschouw genomen, niet bij. Op 20-jarige leeftijd (1925) besluit hij een kippenhok te bouwen voor 200 kippen en met de opbrengst van de eieren een bedrag te sparen dat voldoende moet zijn om er een cursus veeverloskunde mee te betalen. Volgens een verslag in het Achterhoek Nieuws van 15-07-1982, ter gelegenheid van zijn 50-jarig ambtsjubileum, is hij drie maanden in de buurt van Oldebroek door de veeverloskundige G. van de Streek opgeleid en heeft op 23 juli 1932 in Kampen zijn examen met succes afgelegd. Het examen werd met grote waarschijnlijkheid gefaciliteerd door de O.L.M., de Overijsselse Landbouw Maatschappij, aangezien er een handtekening van de voorzitter van de O.L.M. Afdeling Kampen op het diploma staat. Verder bestond de examencommissie uit een dierenarts en de leermeester van Meekes.

De kersverse veeverloskundige werkte vanuit de boerderij aan de Aagtemanweg te Harreveld. Het werkgebied strekte zich uit over de gehele Achterhoek en delen van de Liemers. De prijs voor een verlossing, of in vakjargon 'een koe melk maken' bedroeg in die tijd fl 1,00. De boeren ontvingen één keer per jaar een rekening. Een vetpot zal het niet geweest zijn. Behalve verlossingen van runderen, varkens en schapen, hielden de werkzaamheden ook het behandelen van zieke dieren rondom de geboorte in. En dat 'rondom' mag met een ruime armslag worden gezien. Voorts werden castraties op hengsten, stieren en beren uitgevoerd. Ook binnenberen (beren waarvan de testikels niet dan wel onvolledig zijn ingedaald) werden geopereerd. Daarnaast was er ook nog tijd om de eigen boerderij bij te houden.

Meekes was niet de enige die in deze regio werkzaam was. In Halle was Willem Navis actief. Ook Wienholt uit Wehl en Wisselink 'Mellendiek' uit Heelweg waren op afroep inzetbaar. Voorts was in Heelweg ook nog Ankersmit Jr. werkzaam. Er was dus duidelijk een vorm van samenwerken aanwezig. De door de praktijk gevormde hulpverleners hadden vaak een goede klinische blik, konden goed luisteren, hadden het vertrouwen van de boeren en waren wars van elke status. Zo kwam Meekes eens bij een koe en adviseerde de boer het beest op te ruimen. De boer was dit niet van plan en belde zijn veearts, die na onderzoek een injectie gaf en verwachtte dat het dier hiervan op zou knappen. Een halfuur later was de koe dood. Waaraan het dier is gestorven is onbekend. Ook de resultaten van drachtigheidsonderzoeken gaven vaak voeding aan verhalen wie er gelijk of ongelijk had. In deze gevallen was het al of niet geboren worden van een nakomeling het onomstotelijke bewijs van wie er gelijk had. Ongetwijfeld zijn er anekdotes die precies het omgekeerde weergeven.

De samenwerking met de officiële vakbroeders verliep in den beginne vrij probleemloos. Er zijn verhalen dat de veearts de veeverloskundige inschakelde als hij, om welke reden dan ook, geen tijd had. Deze vorm van symbiose is later en zeker na WO II, geheel verlaten. De beroepsgroepen stonden als kemphanen tegenover elkaar. Dat had voor een groot deel te maken met de sterk verbeterde veterinaire opleiding, maar ook met de aantallen veeartsen die werden opgeleid en die nu veel meer dan voorheen hun werk in de plattelandspraktijk zochten. Vooral het onderwijs in de veterinaire verloskunde kreeg door toedoen van professor F.C. van der Kaay een geweldige impuls. Toen ook de operatieve verloskunde zijn intrede deed, dachten de dierenartsen de slag te hebben gewonnen, maar niets was minder waar. Ook de veeverloskundigen bekwaamden zich in deze 'tak van sport', hoewel de wettelijke grondslag daar altijd voor heeft ontbroken. In de Europese wetgeving is echter geen plaats meer ingeruimd voor de veeverloskundigen zodat op deze beroepsgroep de sterfhuisconstructie van toepassing is. De opleiding is gestaakt en examens zijn er niet meer.

Overigens dateert de eerste aanval van de veeartsen op de empiristen al van augustus 1874. Toen is de wet van 8 juli 1874 tot regeling van de uitoefening van de veeartsenijkunst bekrachtigd. Uit veterinair oogpunt gezien is deze wet belangrijk geweest, aangezien dit de eerste wet was die de professie een wettelijke status gaf. De uitoefening van de veeartsenijkunst werd voorbehouden aan hen die een akte van bevoegdheid hadden verkregen. Empiristen beschikten niet over zo'n akte van bekwaamheid. Wel hielden zij een stuk van hun werk, want de veeverloskunde werd losgekoppeld van de wet en mocht door 'een ieder' bedreven worden. Ook hier een overgangsregeling, die inhield dat

‘gepatenteerde empiristen’ die langer dan tien jaar werkzaam waren, het volledige beroep mochten blijven uitoefenen. Voor degenen die die tien jaar niet vol hadden restte een examen, waarbij 65 van de 119 geëxamineerden alsnog de volledige uitoefeningsrechten verwierven. Nieuwe empiristen kwamen er dus niet bij en dus kunnen we ook hier van een sterfhuisconstructie spreken. Een andere reden om empiristen toe te laten, was het schromelijke tekort aan veeartsen. In 1876 waren er 140 gediplomeerde veeartsen tegenover 380 toegelaten empiristen. Twintig jaar later waren die aantallen respectievelijk 223 versus 187. Totaal dus een teruggang van 520 naar 410 personen die werkzaam waren in deze sector.

Als derde reden werd aangevoerd dat een overgangsregeling voorkwam dat 380 empiristen op slag werkloos zouden worden en dat was met de beginnende landbouwcrisis niet wenselijk. De praktijk is echter anders gelopen dan toen gedacht. De veeverloskundigen bleven op wettelijke basis komen en stoorden zich niet of nauwelijks aan hun uitoefeningsbeperkingen. Dat had te maken met het vertrouwen dat ze wisten te winnen en met de kosten die ze in rekening brachten, of misschien juist de kosten die ze niet in rekening brachten. Want als de patiënt de behandeling niet overleefde werden geen kosten in rekening gebracht. Daarnaast zal ook de opsporingsdrift tegen de overtreding van de uitoefeningswet niet erg groot zijn geweest. Door de eerder genoemde Europese regelgeving is het beroep van veeverloskundige tot uitsterven gedoemd.

Ook de zoon van Johannes Bernardus Meekes, Wilhelmus Anthonius Franciscus Meekes, geboren 26-04-1946 en bij zijn klanten bekend als Willie Meekes, is het veeverloskundige vak ingegaan. Tot 1980 heeft hij geboerd op het ouderlijk bedrijf aan de Aagtemanweg. Een knieblessure, met een operatie als gevolg, maakte het boerenwerk onmogelijk. Vanaf 1982 is hij grotendeels door zijn vader opgeleid en heeft in 1985 in het Residentie Slachthuis zijn examen veeverloskundige en castreur met succes afgelegd. Sedertdien is hij werkzaam in hetzelfde werkgebied als zijn vader en met dezelfde passie. Meekes Jr. bemoeit zich uitsluitend met het vakgebied waarvoor hij is opgeleid. Op de vraag of hij dit beroep weer zou kiezen volgt een volmondig JA, maar dan wel graag zonder allerlei administratieve verplichtingen.

Met de tekst op de asbak die Aagtemans Jan op zijn afscheid kreeg, is het commando dat bij verloskundige hulp werd uitgesproken, voortreffelijk uitgebeeld.

Het diploma veeverloskundige en castreur.

Nadat Albers hier duidelijk vaste grond onder de voeten had gekregen blijft de situatie heel lang ongewijzigd. Tegen het einde van zijn veterinaire loopbaan neemt Albers in 1952 een assistent in dienst die later zijn praktijk zal overnemen. Het betreft hier W.J.M. Bekkers, afkomstig uit Deurne en familie van de snack Bekkers, die na zijn afstuderen werkzaam is geweest als assistent bij professor dr. F.C. van der Kaay aan de kliniek voor Veterinaire Verloskunde en Gynaecologie te Utrecht. Professor Van

der Kaay had twee soorten assistenten, één groep die voor promotieonderzoek doorging en een andere groep die zich tot in de vingertoppen kon bekwamen in de praktische verloskunde. Bekkers behoorde tot de laatste groep. Professor Van der Kaay verwachtte van zijn pupillen dat ze de verloskunde in de praktijk op een hoger plan brachten en ook de buurtcollegae met minder ervaring zouden ondersteunen. Er kwam dus een dierenarts die de veterinaire verloskunde via de normale geboorteweg en via de operatieve weg perfect beheerste. Automatisch betekende dat ook een doorbraak richting operatieve heelkunde zoals 'scherp'-operaties en andere operatieve ingrepen. Een en ander betekende dat Bekkers alles in het werk stelde om de verlossingen die Albers voorheen naar de verloskundige stuurde, in eigen beheer te houden.

De inzichten omtrent het runnen van een dierenartsenpraktijk verschilden nogal tussen de vooroorlogse Albers en de na-oorlogse Bekkers. De eerste had de naam zeer zuinig te zijn en de tweede had van huis uit waarschijnlijk wat meer zakelijke inzichten meegekregen en wist dat de kosten voor de baat uitgaan. Een generatiekloof is hier mogelijk een eufemisme. Na een aantal jaren neemt Bekkers de praktijk over en staat dan alleen voor een praktijk met ongeveer 10.000 runderen en de nodige paarden, varkens, schapen en kippen. De gezelschapsdierenpraktijk stelde toen nog weinig voor. Albers blijft nog een aantal jaren actief in de vleeskeuring.

Rond 1960 krijgt Bekkers te maken met een vrije vestiging in zijn praktijk als zich in Zieuwent dierenarts Hermsen vestigt. Samenwerking met een vrije vestiging is voor Bekkers uitgesloten. In 1962 doet dierenarts H.J.J.M. Hamers, die dan pas is afgestudeerd, een waarneming bij dierenarts Hermsen. Na de waarneming doet Hermsen het voorstel aan Hamers om zijn praktijk over te nemen. Aangezien Hamers gesteld is op goede relaties met de buurtcollegae, neemt hij ook contact op met Bekkers. Deze is niet alleen bereid Hamers te accepteren en diensten met hem te doen, maar wil hem ook nog een Zieuwents deel van zijn praktijk overdoen. Het ging daarbij om ongeveer 1500 koeien waardoor Hamers in één keer ongeveer 200 boerenbedrijven had. Veel bedrijven hadden maar weinig dieren omdat ze elders, o.a. bij slachterij Vos, een baan hadden.

Ook het verwerven van een woning was in die tijd nog een moeizame affaire. Na eerst ingewoond te hebben bij de familie Waalderbos aan de Harreveldseweg, werd na enige jaren een pand aan de Kennedystraat in Zieuwent gebouwd.

Ruilverkaveling en schaalvergroting, onder aanvoering van eurocommissaris Mansholt, maakten dat beide praktijken de wind in de zeilen hadden.

Bij Bekkers had dat tot gevolg dat hij in 1971 de in Dinxperlo geboren dierenarts W. Schuurman als assistent aantrok, in 1973 gevolgd door A.J.W.G. Vos, evenals Bekkers een Brabander. Beiden zijn geassocieerd geweest met dierenarts Bekkers.

Ook dierenarts Hamers kreeg zoveel werk te verrichten dat ook daar een assistent werd aangetrokken en wel dierenarts Kruijsen. Deze samenwerking leidde ook tot een associatie.

In de tweede helft van de jaren tachtig werden de praktijken van Zieuwent en Lichtenvoorde tot één maatschap verenigd.

Het oprichten van dierenartsenmaatschappen begon rond 1950-1955 en werd door de Koninklijke Maatschappij voor Diergeneeskunde van harte gestimuleerd met o.a. modelcontracten. Veel problemen ontstonden echter doordat de praktijkleiding niet goed was geregeld zodat er in latere jaren nogal wat associaties werden ontbonden of door, wat we nu mediators noemen, weer op de rails werden gezet.

Dierenarts Albers werd na zijn keuringswerkzaamheden opgevolgd door dierenarts Nijhof uit Eibergen, die ook betrokken was bij de oprichting van het gemeenteslachthuis van Lichtenvoorde, dat 1961 werd geopend en in 1981 werd geprivatiseerd.

Foto 13

Een recent bezoek aan de Jura bracht mij bij het standbeeld van Louis Pasteur in zijn geboorteplaats Arbois, waarvan hier een afbeelding. Deze man heeft de grootste veranderingen omtrent de denkpatronen over de oorzaak van bacteriële ziekten aangetoond en daar ook nog de meest elementaire oplossingen voor aangedragen, nl. pasteuriseren, steriliseren en vaccineren.

Bronnen:

Beerten H. - 2009 Persoonlijke mededeling

Gemeenteraadsverslagen van de gemeente Lichtenvoorde 1851-1930

Hinderwetvergunningen in de gemeente Lichtenvoorde van 1875-1920

Jaarverslagen van de gemeente Lichtenvoorde 1851-1930

Hamers H.J.J.M. – 2010 Persoonlijke mededeling

Koolmees P.A. – 1991 Vleeskeuring en openbare slachthuizen in Nederland 1875-1985

Meekes W.A.F. – 2010 Persoonlijke mededeling

Pillen H. – 2009 Persoonlijke mededeling

Offringa C. – 1971 Van Gildestein naar Uithof deel 1 en deel 2

Schuurman W. – 2010 Persoonlijke mededeling

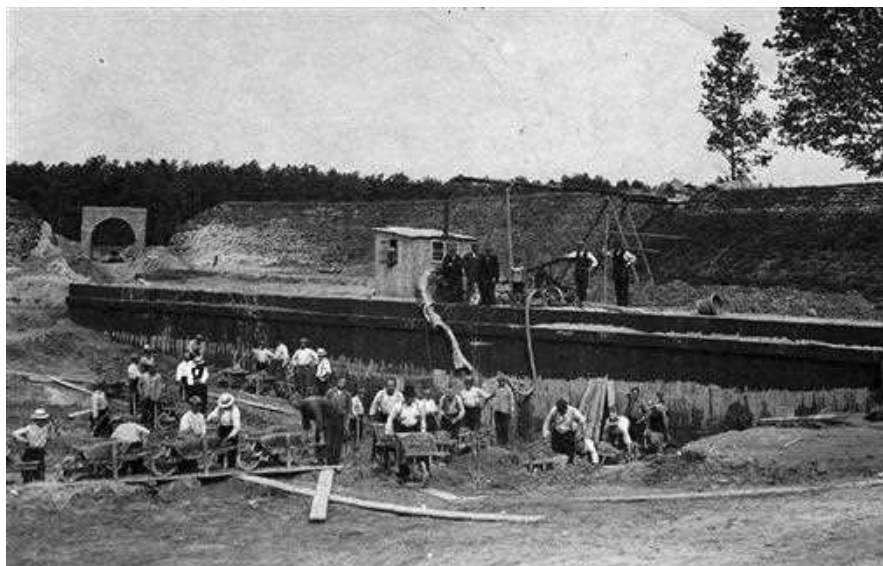
Vos A.J.W.G. – 2010 Persoonlijke mededeling

Arbeitseinsatz in het kamp Coswig (Dld.)

Belevissen van Jan Eekelder

Door Theo Withag

De vooroorlogse jaren 1929-1940 worden meestal aangeduid als de *crisisjaren* of als *de grote depressie*. Het was een lange periode van krimp in de economie en van grote werkloosheid. De crisis begon in oktober 1929 in de Verenigde Staten na de *Beurskrach* en kreeg al snel de hele wereld in haar greep. Het aantal werklozen in Nederland bedroeg in 1930 ca. 100.000 mensen en kwam in 1936 op een hoogtepunt van 480.000 (19% van de beroepsbevolking). In de bouw was de werkloosheid toen zelfs 50%. Daarna daalde in 1939 dat aantal wel enigszins, maar tot in de Tweede Wereldoorlog bleven honderdduizenden mensen zonder werk. Het was voor het eerst dat werkloosheid in Nederland zo lang duurde. Van elke vier Nederlanders was er één langer dan een jaar werkloos. De regering Colijn besloot hun een financiële ondersteuning te geven. De 'steun' mocht niet te hoog zijn, anders zouden de werklozen - zo meende men - lui worden. Ze kregen een bedrag dat net voldoende was om de huur en een eenvoudige maaltijd te betalen. Om te voorkomen dat de werklozen naast de steun een zwart baantje erbij zouden nemen moesten ze één of twee keer per dag een stempel halen in het stempellokaal.

1933. Lichtenvoorde. Werkverschaffing aan de Vragenderweg. Het uitgraven van zwembad het Meeken.

Dat werd als zeer vernederend ervaren. Daarnaast konden ze gedwongen worden in de werkverschaffing (DUW ofwel Dienst Uitvoering Werken) te gaan werken. In Lichtenvoorde kon dat betekenen het met de schop en kruiwagens uitgraven van het zwembad *het Meeken* aan de Vragenderweg. In Groenlo kon men gedwongen worden te helpen bij het met de schop uitbaggeren van de Grolse gracht. Het uurloon bedroeg 10 ct.

Voor de op 20 februari 1922 uit het echtpaar H.J. Eekelder-de Visscher, Dijkstraat A 163 (thans nr.19) te Lichtenvoorde geboren Jan B. Eekelder had dat tot gevolg, dat hij na zijn studie aan de ULO in Lichtenvoorde (Patronaatsstraat, 'Mariaschool') door zijn vader naar de ambachtsschool in Winterswijk werd gestuurd om daar zijn timmerdiploma te halen. Werk was er voor hem toch niet te vinden. Ook niet nadat hij na drie jaar studie dat timmerdiploma op zak had. Het aannemersbedrijf van zijn vader was namelijk inmiddels stilgelegd. Vader zat nu zelf in de werkverschaffing en raadde zijn zoon Jan aan maar gewoon verder te studeren, deze keer om het aannemersdiploma te halen. Daarin slaagde Jan, zonder dat de toestand in de bouw in die periode was verbeterd. Eerst begin 1940 slaagde hij erin werk te vinden en wel bij meubelfabriek Deco in Varsseveld. Mei 1940 vielen de Duitsers Nederland binnen. Op het werkloosheidspercentage had dat niet direct invloed. Wel bevorderde het Departement van Sociale Zaken tewerkstelling van Nederlandse arbeiders in Duitsland. Onder andere de vakcentrales vonden dat een gunstige ontwikkeling. Maar ze vonden wel dat een en ander op

Harry Kruip

vrijwillige basis moest geschieden en dat de arbeiders niet mochten deelnemen aan het vervaardigen van producten die in de oorlogsindustrie gebruikt zouden kunnen worden. De bereidheid van de Nederlandse werkloze om in Duitsland te gaan werken was evenwel minimaal. Medio augustus 1940 werd er echter fors ingegrepen. Secretaris-generaal Verwey van het Departement van Sociale Zaken richtte het Rijksarbeidsbureau op. Dat besliste dat elke werkloze Nederlander verplicht kon worden om in Duitsland te gaan werken. Bij weigering werd de steun ingetrokken. Enkele duizenden weigerden ook nu nog en werden afhankelijk van aalmoezen. Toen echter de Russen in de winter 1941-1942 de Duitsers aan het front gevoelige nederlagen toebrachten, waarbij meer dan tweehonderdduizend Duitse soldaten omkwamen (slag om Stalingrad), werden ter opvulling van de gaten die aan het front waren gevallen, alle Duitse boeren, burgers en arbeiders die thuis gemist konden worden naar het front gestuurd. De leemte die zij op hun beurt achterlieten werd allereerst opgevuld door krijgsgevangenen en door Russische gezinnen die door de Duitsers in de Sovjet-Unie zonder pardon van de straat waren geplukt. Ter verdere aanvulling

werd door Sauckel, de *Generalbevollmächtiger für den Arbeitseinsatz*, op 23 maart 1942 verordend dat voortaan iedere arbeider in bezet Europa, dus ook de niet-werkloze, opgeroepen kon worden om verplicht in Duitsland te gaan werken. De enkeling die daartoe de gelegenheid had onttrok zich aan de *Arbeitseinsatz* door onder te duiken en nam daarmee het risico naar het concentratiekamp gestuurd te worden als hij gepakt werd. Voor Jan B. Eekelder, werknemer bij Deco in Varsseveld, kwam in juni 1942 de oproep om zich op het Arbeidsbureau in Winterswijk te melden om gedwongen te gaan werken in Duitsland en wel als hulparbeider op een chemische fabriek in Coswig Sachsen-Anhalt, een plaats zeventig kilometer ten zuidwesten van Berlijn. Er zou een uurloon betaald worden. Hoe hoog dat was werd niet bekendgemaakt. Van dat loon zou 60% naar huis gestuurd worden, 40% mocht men zelf houden. Naderhand bleek dat geen loze belofte te zijn. Jan Eekelder hield van de gebeurtenissen

daarna een dagboek bij, waarvan hij navolgende samenvatting maakte.

“Na onze registratie in Winterswijk moesten wij ons na een week, deze keer met bagage, terugmelden op het arbeidsbureau in Winterswijk, vanwaar we ‘s morgens gezamenlijk per trein vertrokken naar Zutphen, alwaar wij overstapten op de trein van Utrecht, die ons via Hengelo

1942/43 WASAG-terrein Coswig. Een groep bouwvakkers, bezig met het bouwen van een nieuw Lager voor 600 Russen/Russinnen. Jan Eekelder staat vierde van rechts, nog net zichtbaar achter voorman Kittler.

1943. WASAG Lager in Coswig. Achter vlnr: G. Bongers, H. Venderbosch, beiden uit Lichtenvoorde en G. Peulers uit Aalten. Voor vlnr: F. Florij, Jan Eekelder en J. Wekking, allen uit Lichtenvoorde.

en grensovergang Bentheim naar Coswig bracht. In de namiddag zijn wij daar aangekomen met een groep van ongeveer 120 man. Vanaf het station moesten we lopen naar ons Lager (kamp) WASAG, genoemd naar de kruit- en munitiefabriek *Westfälische Anhaltische Sprengstoff Aktiengesellschaft* van Bayer. Bij aankomst in het kamp gooiden een paar mannen hun sigarettenpeuk op

de weg, maar ons werd direct aan het verstand gebracht, dat zoets hier ten stengste verboden was. Bij aankomst in Coswig bleek dat ik daar de enige Lichtenvoordenaar was, maar na een week arriveerden de volgende werknemers van fabriek H. B. Sterenborg (HBS) uit Lichtenvoorde: J. Hartman, G. Bongers, J. Wekking, H. Venderbosch en F. Florij. Een paar dagen later verscheen ook H. Kruij, maar die moest naar het *Lager* van de Fransen omdat er in ons *Lager* geen plaats meer was. Wij hebben een dag de tijd gekregen om ons te installeren en de volgende dag moesten wij in colonne naar de fabriek waar ons uitgelegd werd wat we moesten doen. In een grote hal (hier waren er een hele serie van, allemaal verstopt in een groot dennenbos), waren langs de zijwanden allemaal hokjes van ongeveer vier vierkante meter. Hierin stond een persapparaat, beschermd door een grote staalplaat waar wij achter stonden om de druk in de pers te regelen. In de pers werd iedere keer een mal geschoven met

bepaalde vormen waarin het kruit zat dat door een Duits of Russisch meisje aan een tafeltje op de gram nauwkeurig was afgewogen. Dat poederkruit werd onder druk in de mal tot een vaste vorm (*Körper*) geperst, die dan later in een granaat paste.

Op onze eerste dag in de hal vloog er een pers uit elkaar. Onze hele groep - nog geheel onwetend - stormde naar buiten en was het

Winter 1942/1943. Kiekje, genomen op het terrein van WASAG in Coswig. Op de achtergrond de kruitfabriek. Vlnr: Jan Eekelder uit Lichtenvoorde en P. van Veldhoven en Cor Gerél, beiden uit Geldermalsen.

1990. Jan Eekelder terug in Coswig. Het Lager staat nog overeind. De kruitfabriek is met de grond gelijkgemaakt.

eerste uur nog met geen stok weer naar binnen te krijgen. De Duitsers probeerden ons gerust te stellen met de mededeling, dat er wel vaker een pers explodeerde maar dat daaraan niet veel gevaren verbonden waren.

Het enige ongemak was dat

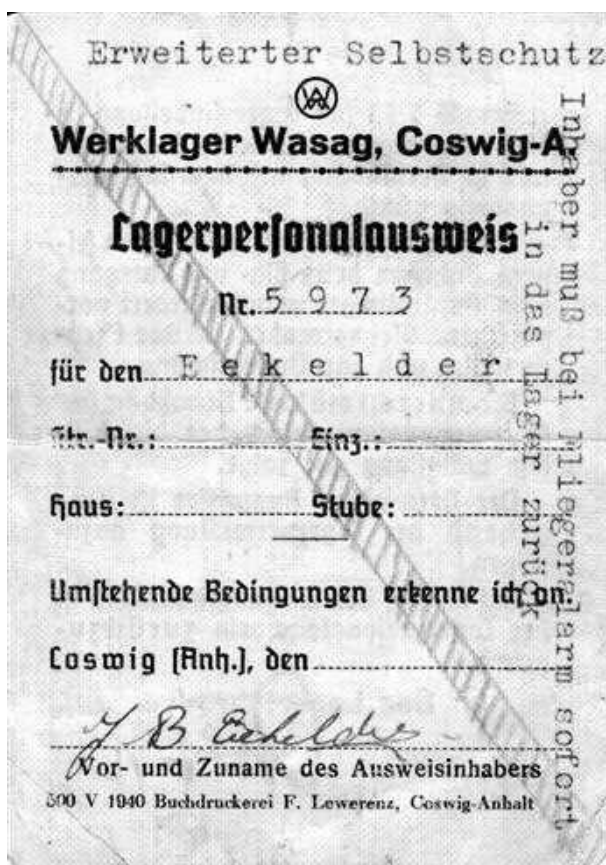
de hal nadien vol kruitdamp kwam te hangen. Deze voorvallen vonden plaats in de hallen (bunkers) waar de zogenaamde kleine persen stonden opgesteld. Elders in de fabriek waren hallen waarin grotere persen stonden. Daarmee werden de grote *kruit-Körper*, bestemd voor de 88 mm-granaathulzen voor luchtdoel- en veldgeschut, samengeperst. Ook bij deze grote persen ontplofte de boel wel eens. Dan kwamen de stalen platen, die de vloergoten met hydraulische leidingen afdekten, omhoog. Iedereen rende dan naar buiten. Daar kwamen ze echter terecht in een regen van brokstukken van het bunkerdak, bestaande uit planken met dakbedekking, dat wel 20 à 30 meter de lucht in was gevlogen. Nadien liepen de jongens daarom niet verder dan onder de muurbogen van de ingang. Zo hadden ze in ieder geval een 30 cm dikke beschuttende muur boven hun hoofd. Het bunkerdak (ontploffingsluik) lag los-vast boven op de bunker. Na een ontploffing werd er een in voorraad liggend nieuw prefab dak aangebracht. De kruitmallen werden op het fabriekslaboratorium gecontroleerd op schade door sabotage. Hiervoor liepen Duitse meisjes rond om overal wat monsters op te halen. Er was hier op de fabriek ook een bunker waarin een zogenaamde *Brecher* (molen) stond, waarin afgekeurde *Körper* voor hergebruik werden fijngemalen. In die bunker werkten Duitsers, Russen en ook Nederlanders, totaal 7 à 8 man. Een keer is in die molen iets misgegaan en is de hele bunker met een grote knal geëxplodeerd. Van de personen in die bunker is nooit iets teruggevonden.

Een poosje na deze ontploffing werd op de fabriek een oproep gedaan. Wie timmerman was kon zich opgeven om te helpen bij de bouw van een compleet *Lager* voor 600 Russische mannen en vrouwen. Hier hoefde ik niet lang over na te denken. Ik heb me direct aangemeld om maar zo snel mogelijk uit de fabriek weg te komen. In de paar daaraan voorafgaande maanden had ik in de fabriek gewerkt aan

Gedenksteen op het kerkhof van Coswig, ter herinnering aan de personen die tijdens de explosie van de WASAG kruitfabriek op 14-11-1944 zijn omgekomen.

de kleine persen. Op deze persen heb ik een roze gekleurde giftige springstof geperst. Hoe giftig die was weet ik niet. Wel kregen wij iedere dag een liter karnemelk te drinken. Er werd gezegd, dat die een soort tegengif was. Als ik daarvan moest

Jan Eekelder was in het WASAG Lager als brandweerman in het bezit van deze Ausweis.

drinken zette ik de fles aan de mond, kneep mijn neus dicht en dronk in één keer de halve fles leeg. In de loop van de middag kwam op dezelfde manier de tweede helft aan de beurt. Ik gruwde van dat spul, ook nu nog. Er was ook een springstof met een gele kleur. Die zag er uit als schubben van een vis. Diegene die daarmee werkte kreeg na verloop van tijd rode haren, blauwe lippen en een vaalbleke kleur. Deze springstof heette *Weisspulver*. Dan was er ook nog een poedervormige springstof met een groene kleur: *Pikrin*. Dat was een gemeen spul. Diegene die daarmee werkte kreeg na verloop van tijd groene haren. Als er op de fabriek iemand ongehoorzaam was, werd bedreigd dat hij voor straf naar de *Pikrin-abteilung* zou worden verbannen als hij niet zou doen wat hem bevolen werd. Dat hielp, want iedereen was daarvoor doodsbenuwd.

Wat het leven in het *Lager* betreft: in al de 19 maanden dat ik er vertoefde was het rustig, zonder bombardementen. Er kwamen in de winter van 1942/1943 's nachts wel vliegtuigen over en later ook wel overdag, heel hoog, op weg naar Leipzig en Berlijn. Als er in de nacht vliegtuigen over kwamen richting Leipzig dan reden de Duitsers met diepladers waarop afweergeschut stond over de *Autobahn* (die was enkele jaren daarvoor gereedgekomen) om de vliegtuigen te volgen en te beschieten. Van de op 10 km hoogte ontploffende luchtdoelgranaten kwamen dan even later de scherven naar beneden vallen. Dan was het net of het regende en was het zaak om binnen te blijven. Ik was ook bij de brandweer ingedeeld en had een helm. Als er luchtalarm was mocht er niemand meer op straat komen. Als

Met deze verlofpas kon Jan Eekelder op 11 januari 1944 vanuit Coswig met een speciale trein met verlof naar huis. Op deze pas staat dat hij zich op 22 januari 1944 om 14.09 uur weer moet melden in het Lager in Coswig. Dat heeft hij nooit gedaan. Hij dook na thuiskomst in Lichtenvoorde onder.

Tijdens zijn onderduikperiode ontving Jan van de ondergrondse op 17 april 1944 dit valse persoonsbewijs. Als beroep staat ingevuld: landbouwer.

brandweerman had ik echter een speciale *Ausweis* die mij verlov gaf mij in zo'n geval wél op straat te begeven om mij zo snel mogelijk te kunnen melden in het *Lager*. In de tijd dat ik in Coswig geweest ben heb ik naar omstandigheden goed te eten gehad. Dat kwam ook doordat in het *Lager* veel Duitsers zaten die het Ruhrgebied waren uitgebombardeerd. Maar geleidelijk werden deze Duitsers allemaal naar het front gestuurd en werd de kwaliteit van het eten minder. Met Kerstmis 1942 kregen we nog een feestelijk kerstdiner (groentesoep, gekookte aardappelen, rode kool en een karbonade) aangeboden, maar vanaf januari 1943 kreeg de koolsoep de overhand. De periode daarna, toen er steeds minder te eten was, heb ik niet meer meegemaakt.

Wij Nederlanders mochten ons op en ook buiten het terrein van het *Lager* vrij bewegen. Contact met de Duitse bevolking van Coswig was mogelijk (wij konden ook de kermis in Coswig meevieren, maar 's avonds moesten wij terug zijn in ons *Lager*). Zo mochten Harrie Kruij en ik samen per trein naar Leipzig reizen waar de Lichtenvoordenaren Theo Elferink, Harm Elferink, Willem Bonenkamp en Herman te Dorsthorst in een wapenfabriek werkten. Daarentegen moesten we op verlov naar huis minimaal een jaar wachten. Verlov werd steeds vaker uitgesteld omdat de verlofgangers meestal niet meer terugkeerden maar thuis onderdoken. Daarom namen veel tewerkgestelden maar zonder verlov de benen. Meestal werden ze al opgepakt voor ze de Nederlandse grens hadden bereikt. Ze kwamen er dan na terugkeer in het *Lager* met een geduchte aframmeling van af. Werden ze aan de Nederlandse grens opgepakt, dan wachtte hen het concentratiekamp. Diegenen die nog wel met verlov mochten, moesten een kameraad borg laten staan voor hun terugkeer. Keerde de verlofganger niet terug, dan kon de borg verlov naar huis voor altijd vergeten. Pas in januari 1944 kon ik voor het eerst in 19 maanden met kort verlov naar huis. Een zekere Mulder stelde zich schriftelijk borg voor mijn terugkeer. Toen ik met verlov thuis kwam wist ik niets van wat er in Lichtenvoorde en in ons land gaande was. Wel had ik in Coswig vernomen dat de geallieerden op 11 november 1942 de Libische havenstad Tobroek (Noord-Afrika) hadden heroverd op de Duitsers (generaal Rommel). Dat veroorzaakte toen een klein feestje in een café in Coswig. Toen het feest in volle gang was kwam er een inval van de politie en werd de hele groep werkers opgesloten in het daar aanwezige tuchthuis, waar ook de politieke gevangenen zaten. De volgende morgen werden ze weer naar de fabriek gejaagd, want er moest weer gewerkt worden. Mijn kameraden raadden mij aan om niet meer terug te gaan naar Duitsland. Ze gaven mij adressen waar ik me kon melden. Die mensen hebben ervoor gezorgd dat ik kon onderduiken bij de familie Te Poele aan de Boschlaan (nu Storckhorsterdijk). Jammer voor mijn borg Mulder dus, die nu zijn hoop op verlov voor altijd zag verdampen.

Bij Te Poele was al een onderduiker, een heer Schuurman, belastingambtenaar. Toen ik al een paar maanden ondergedoken zat zijn er nog wel Duitsers bij mijn ouderlijk huis geweest om te vragen waar ik was, maar mijn ouders wisten niet beter dan dat ik in Duitsland was. De eerste dagen die ik bij Te Poele doorbracht heb ik besteed aan het timmeren van een klompenrek, want daar zaten ze om

verlegen. Daarna heb ik bij hen de hele periode tot aan de bevrijding boerenwerk gedaan, waaronder ook het verbouwen van tabak. Als het veilig was sliepen we verstopt achter het hooi op de hilde, maar als we het niet vertrouwden sliepen we in een bosje in de hoek van de weide waar we een plaggenhut hadden gebouwd van golfplaten, afgedekt met plaggen en takken. De ingang was afgedekt met een jute zak. In deze hut sliepen de heer Schuurman en ik en ook schilder Hemmy Kruij uit de Rentenierstraat, die ondergedoken was bij boerderij Te Braak (Braokman) en 's avonds door het weiland en langs een akker naar ons toe kwam sluipen. En zo ging ongemerkt het jaar voorbij en kwam het voorjaar 1945.

Het was inmiddels 30 maart geworden toen er vroeg in de middag allemaal Duitsers vanuit Lichtenvoorde over de Bedelaarsdijk (nu Boschlaan) kwamen aanmarcheren om bij ons langs binnendoor naar Lieveelde te trekken. Tegelijkertijd werd er een hele batterij kanonnen langs de weg opgesteld met de lopen richting Lichtenvoorde. Dat was wel angstwekkend. Tijdens het langstrekken van de Duitse soldaten werd er verderop door hen bij boerderij Eekelder nog een varken uit het kot gehaald om bij een gunstige gelegenheid te slachten. Wij hielden ons binnen zo goed mogelijk schuil. Toen we in de schemering weer naar buiten durfden, zagen wij tot onze geruststelling dat de kanonnen al weer verdwenen waren. Tegen tien uur 's avonds die dag kwamen de laatste Duitse soldaten voorbij. Toen werd het stil. De volgende dag, 31 maart 1945, bereikten ons geruchten uit Lichtenvoorde dat de Canadezen al in Aalten waren. Het was ongewoon stil en de jabo's (jachtbommenwerpers) die elke dag al vanaf acht uur 's morgens rondcirkelden waren er niet meer. Wel vloog er af en toe een klein vliegtuig over dat alsmaar rondjes draaide. Later bleek dat dat een verkenners was, die met de voorste tanks en jeeps van de bevrijders in verbinding stond en precies meldde waar de Duitsers zaten en wat ze uitvoerden. Op 1 april 1945 om negen uur zagen wij de eerste jeeps met een grote ster op de motorkap over de Bedelaarsdijk (Boschlaan) voorbijrijden. Toen was er geen houden meer aan. We renden naar de weg om onze bevrijders te verwelkomen.

Ik heb mijn verblijf in Duitsland kunnen navertellen, ondanks dat mijn werk op de kruitfabriek levensgevaarlijk was. Dat blijkt wel uit het feit dat op 14 november 1944 de gehele kruitfabriek

Arbeitseinsatz-jongens, afkomstig uit Lichtenvoorde, Doetinchem en Gaanderen, werkzaam in Leipzig (Lager Markrandstädt). Foto, genomen in Leipzig ca. 1943. Jan Eekelder heeft ze vanuit Coswig bezocht.

Knielend vlnr: J. de Zaaier, H. Elferink, H. van de Mosselaar.

Staannd vlnr: Theo Elferink, W. Schut, A. Visser, N. Hahné, H. te Dorsthorst, W. Bonenkamp

de lucht in ging. Er kwamen daarbij 15 Russen, 3 Nederlanders, 2 Fransen en 73 Duitsers om. Ter herinnering daaraan is op het kerkhof van Coswig een *Denkmal* geplaatst. Er waren ook Lichtenvoordenaren die de tewerkstelling in Duitsland helaas niet hebben overleefd: Jan Hillen (Hattingen, tuberculose), zijn neef Gerhard Hillen (gepakte werkweigeraar, gestorven te Husum aan ontberingen), Bennie Broshuis (Oberndorf, meningitis), Hemmie van Halteren (gepakte werkweigeraar, omgekomen in Borken tijdens bombardement).

Ik ben in 1990 en 1993 nog weer in Coswig geweest. De fabriek was geheel met de grond gelijk gemaakt maar enkele barakken stonden nog steeds overeind. De Russen hebben zich bij de bevrijding van het *Lager* beestachtig uitgeleefd op de inwoners van Coswig. Een inwoner van Coswig zei tegen mij: "Da unten am Waldrand sind damals viele Leute erschossen worden." Na de bevrijding in mei 1945 begon in Nederland de wederopbouw. Iedereen kon weer aan de slag. De werkloosheid was voorbij. Nederland herrees."

Bron: aantekeningen van Jan B. Eekelder. Internet.

Foto's: archief Jan Eekelder

Foto's zwembad: fotoarchief Vereniging voor Oudheidkunde en fotoarchief Gerhard Eppingbroek

---

Aanvulling bij het artikel 'Stamboom Westerman'

(de Lichte voorde nr. 60, april 2010, blz. 10-20)

Door Peter Westerman

Dankzij attente lezing en naarstig speurwerk van de heer W. Sterenborg (brief aan H. Hanselman d.d. 5 april 2010) kan ik twee fouten herstellen die in het genoemde artikel zijn geslopen. De correcties, door de heer Sterenborg gemaakt, zijn volgens mijn gegevens terecht.

Op blz 13, regel 6/7, staat vermeld dat Frederica Westerman huwt met Joannes Sterenborg op 2 juni 1797. De juiste huwelijksdatum is **3 mei 1797**.

Op blz 13, regel 7, staat vermeld dat Antonius (of Anton) Jo(h)annes Sterenborg is geboren op 17 maart 1778. De juiste geboortedatum is **25 juni 1775**. De datum die ik gegeven had is de geboorte- of eigenlijk doopdatum van Hermanus Sterenborg, een jongere broer van Anton Johannes.

Aangezien bij gegevens voor een stamboom de juistheid van groot belang is - niet alleen de namen maar ook de data, stel ik het zeer op prijs deze correcties te hebben ontvangen.

Bij de verschillende vormen van de naam Anton Johannes heb ik in mijn antwoord aan de heer Sterenborg genoteerd: Dat Anto(o)n in officiële akten Antonius wordt genoemd is niet ongebruikelijk omdat de Latijnse vorm die van de kerkelijke (en voor katholieken lang ook de burgerlijke) stand was; de Nederlandse vorm is de roepnaam, die ook wel in andere officiële akten gebezigd wordt. Van dezelfde naam komen ook andere vormen voor, al of niet met een (overbodige) h, bijvoorbeeld Ant(h)onij of Ant(h)onie, die eigenlijk de genitief-vorm van Antonius is.

Ik voeg hieraan toe dat de juiste spelling van de Latijnse naam Jo(h)annes ook binnen de R.K. Kerk niet eenduidig is. Beide vormen: Johannes (klinkt 'Nederlandser' en leunt aan bij het Hebreeuws) en Joannes (de Latijnse schrijfwijze) komen voor.

Lievelde, 22 augustus 2010

Een bijzondere dag voor Gerhard Eppingbroek

Door Hans Tijdink

De 29e april 2010 werd voor Gerhard Eppingbroek een bijzondere dag. Zijn plannen voor die dag werden door anderen veranderd. Hij meende op die dag bij een andere gelegenheid acte de présence te moeten geven, niet wetende dat zijn naasten al op de hoogte waren van het feit dat Gerhard zelf die dag 's morgens in hotel Frerikshof te Winterswijk een hoofdrol zou gaan spelen.

Gerhard was op een tactische wijze naar dit hotel gedirigeerd. Daar werd hij samen met zijn echtgenote en familie geconfronteerd met een zaal vol mensen uit de diverse kernen van Winterswijk en omgeving.

Bij de verwelcoming werd de reden van dit samenkomen duidelijk. De heer Van Beem, burgemeester van Winterswijk, had de eer om namens Hare Majesteit de Koningin Koninklijke onderscheidingen te mogen uitreiken aan zeven burgers van Winterswijk. Een van hen was de, voor onze vereniging zo bekende, heer Gerhard Eppingbroek.

De burgemeester sprak over het grote belang van het vrijwilligerswerk voor de gemeenschap. Zich speciaal hierna tot Gerhard richtend, memoreerde hij Gerhards verdiensten en schetste hij de manier waarop Gerhard: bevolgen en met veel accuratesse zijn functies c.q. werkzaamheden belangeloos vervulde.

Uit de verzamelde stukken bleek dat Gerhard reeds op 12-jarige leeftijd, onder de hoede van bibliothecaris Jan de Graaf, werkzaam was als vrijwilliger in de r.-k. bibliotheek te Lichtenvoorde. Gerhard is ook lid van de filatelistenvereniging 'De Klomp' te Winterswijk. Van deze vereniging was hij een groot aantal jaren secretaris. Hij was medeoprichter van het clubblad 'Pincet' en is sinds 1975 medeorganisator van de jaarlijkse Grensuiddag.

*Burgemeester Van Beem speldt Gerhard de versierselen van de Koninklijke onderscheiding op, onder het toezien van mevr. Eppingbroek.
Foto Theo Withag.*

Voor de jeugd heeft gedecoreerde ook veel gedaan. Hij zat een achttal jaren in de oudervereniging van de Sint Jozefbasisschool te Winterswijk en heeft een vijftal jaren zitting gehad in de oudercommissie van de R.K. Mavo te Winterswijk. Hij heeft zich ingezet voor het belang van de ouders en hun kinderen maar ook voor de school als geheel. Bij de St. Jozefschool wordt ook gewezen op

zijn bijdrage aan de foto-exposities bij het 100- en 125- jarig bestaan van de school. Gerhard was ook actief binnen de Parochiële Werkgroep Jongeren te Winterswijk en hier vooral bij de gespreksavonden en de schoolverlatersdagen.

Vanaf 1999 is Gerhard als vrijwilliger verbonden aan het Staring Instituut te Doetinchem. Tot 2006 was hij lid van het Algemeen Bestuur met in zijn portefeuille de belangenbehartiging tussen Instituut en de donateurs/verenigingen. Na 2006 werd hij lid van de Raad van Toezicht en is hij ook lid van de bibliotheekcommissie van het Staring Instituut.

Een bijzondere plaats in het vrijwilligersverhaal van Gerhard, bij het uitreiken van deze onderscheiding, neemt zeker de Vereniging voor Oudheidkunde Lichtenvoorde in. Sinds 1972 lid van de vereniging en van 12 april 1989 tot 5 april 2006 bestuurslid (waarvan ruim tien jaar als penningmeester en een jaar waarnemend secretaris). Bij het neerleggen van zijn bestuursfuncties werden zijn inzet, nauwgezetheid en hulpvaardigheid geroemd. Hij was en is de 'wandelende encyclopedie' op het gebied van de regionale geschiedenis. Gerhard staat bekend om zijn uitgebreide collectie historische foto's. Veel tijd en aandacht wordt door hem besteed aan het zogenoemde determineren c.q. identificeren van oude foto's. Verdeeld over de afgelopen vijftien jaar heeft Gerhard gewerkt aan de inrichting van talloze exposities. Daarvoor wist en weet hij anderen te motiveren om zo samen er iets moois van te maken. De laatste jaren vindt hij een goede metgezel in de heer Th. Withag. Velen zullen zich ook, de uit de collectie van Gerhard opgebouwde, dia-avonden herinneren. In de periodiek 'de Lichte voorde' heeft de heer Eppingbroek (ook samen met een ander lid van de vereniging) dikwijls gepubliceerd. Zo stelde hij ook, samen met de heer B. van Lochem, het uitgegeven fotoboek 'Lichtenvoorde in grootmoeders tijd' samen. Door Gerhards grote kennis van de leerindustrie was zijn inbreng in de Historische Werkgroep, bij de totstandkoming van het boek: 'Van huid tot koninklijk leder', groot.

De Vereniging voor Oudheidkunde Lichtenvoorde is verheugd met het feit dat de heer G. Eppingbroek de Koninklijke onderscheiding heeft ontvangen en wij (H. Everink, Th. Withag, H. Bennink en H. Tijdink) hebben Gerhard en zijn echtgenote (want zij heeft hier ook aan meegewerkt) na de uitreiking van de onderscheiding gefeliciteerd en de verwachting uitgesproken dat het vele werk dat hij verricht heeft jaren verder nog meer gewaardeerd zal gaan worden.

Henny Bennink (links) in gesprek met de gedecoreerde tijdens de receptie in Winterswijk.

Van gatspeeln, klepboksen en schoefeldale's

Door Arnold Plumiers

Na afloop van de jaarvergadering van de Vereniging voor Oudheidkunde Lichtenvoorde (woensdag 31 maart '10) eens geen lezing met lichtbeelden maar een voordracht met levende beelden. Hiervoor was de Folkloristische Vereeniging Markelo uitgenodigd die een klederdrachtenshow ten tonele bracht onder het motto **“Maarkel trek de Tuugkiste lös”**. De ‘ladyspeaker’, in dit geval wellicht beter aangeduid als ‘kletsmajoor’ of ‘praotebuul’, in de persoon van Dini Roosdom, leidde de aanwezigen met zeer deskundig commentaar door de diverse onderdelen.

Het eerste gedeelte van de show had als thema WERK. Getoond werden de oogst-dracht uit het begin van de 20ste eeuw, waarbij zowel de vrouwen- als de mannenkleding de revue passeerde. Hierbij werd niet alleen naar de bovenkleding gekeken maar ook de onderkleding kwam discreet tevoorschijn. Voor het ondergoed werd beduidend meer stof gebruikt dan wij tegenwoordig gewend zijn. Stoffen vaak uit de huisweverij, maar ook werden toen al fabrieksstoffen gebruikt. Stoffen die op de boerderij te koop werden aangeboden door ‘kremers’ (marskramers) die ook vaak garen, knopen, borstels als handelswaar hadden. Ook een ‘kippenkearl’ ontbrak niet. De geldriemen die de handelaren droegen waren van brandkastachtige allure. Uiteraard was er ook uitleg over de daagse dracht van de boerin met scholk (schort), streeprok en baaien onderrok. De eerste onderbroeken hadden nog geen achterstuk, hetgeen het doen van de behoeftes duidelijk vereenvoudigde, vandaar de naam ‘schoefeldale’. De mutsen en/of kapjes passeerden uiteraard de revue.

Het tweede gedeelte had als hoofdthema UITGAAN. Uitgaan naar de kerk, op visite, naar de begrafenis, naar bruiloften. Ook de aanzeggers of ‘brulftenneugers’ ontbraken niet. De periode die werd behandeld begon ongeveer in 1830.

De getoonde kleding zag er veel chiquer uit dan de eerder getoonde daagse dracht, met zo mogelijk nog meer rokken, maar dan van luxere kwaliteit en voorzien van brede zomen. Nu komen ook de sieraden uit de kast, zoals broches, halskettingen met fraaie sluitingen, oorbellen, ringen en ook de ‘gatspeeln’ (speld die op een ceintuur werd gedragen op de achterzijde boven het achterwerk). De schoenen waren voorzien van zilveren sluitingen, tenzij er ‘naor de grove’ (begrafenis) werd gegaan. Een prachtige ingetogen weduwe werd ten tonele gevoerd en uitleg werd gegeven over de kleding tijdens en direct na de begrafenis met daarbij de duur van de rouwperiodes.

De kleding van de Markelose Boerendansers is sterk beïnvloed door de dracht in de na-Napoleontische tijd. De laag uitgesneden décolletés waren duidelijk te uitbundig voor de dames, maar dat werd opgelost met een op speciale manier gevouwen theedoek die vastgezet werd met een speld. Het accent op het décolleté werd er niet minder om, maar het verhulde nu duidelijk meer. De mannen droegen een jasje met gobelin dessin en de broek was voorzien van een klep, ook wel presenteerblad genoemd. De Vereniging voor Oudheidkunde heeft met deze avond een bijna verloren stukje cultuurhistorie gepresenteerd dat door de ruim 100 aanwezigen in zaal De Koppelpaarden in hoge mate werd gewaardeerd.

Activiteiten Vereniging voor Oudheidkunde

In het eerste halfjaar van 2010 zijn door Gerhard Eppingbroek en Theo Withag drie foto-exposities en een dialezing verzorgd.

Dialezing met foto-expositie op verzoek KBO Lielvelde

Op verzoek van de KBO afdeling Lielvelde verzorgden wij op dinsdag 16 maart 2010 van 14.00-16.00 uur in het Bernard Vos clubhuis in Lielvelde een foto-expositie, aangevuld met een dialezing over oud Lichtenvoorde en Lielvelde. Ongeveer dertig KBO-leden woonden deze kostendekkende happening bij.

De foto's worden aandachtig bestudeerd.

Een klein deel van de totale expositie.

Fototentoonstelling Lichtenvoorde tijdens WO II in samenwerking met AVOG's Crash Museum Lielvelde

Op verzoek van Silvia Peters van de bibliotheek Lichtenvoorde stelden wij van 10-4-2010 tot 10-5-2010 in genoemde bibliotheek foto's en documentatie betreffende de gebeurtenissen in Lichtenvoorde ten tijde van de Tweede Wereldoorlog tentoon. Dit in nauwe samenwerking met Jan Geerdinck van het AVOG's Crash Museum in Lielvelde die in vitrines vliegtuigonderdelen en andere opmerkelijke voorwerpen tentoonstelde.

Volgens Silvia Peters was deze

tentoonstelling een groot succes. De vele bezoekers spraken hun grote waardering uit over het vertoonde.

Fototentoonstelling in dorpshuis 't Kempken in Harreveld

Op 25 april 2010 streken wij met onze reizende fototentoonstelling, aangevuld met nieuw materiaal, neer in de sportzaal van dorpshuis 't Kempken in Harreveld. Deze dag bleek ongelukkig gekozen. Op de eerste plaats was er die dag in Harreveld in de kerk de viering van de Eerste Communie zodat hele families thuis feestvierden. Op de tweede plaats was het de eerste warme dag van het jaar (24 gr. C) en zochten de mensen hun vertier elders. Het aantal bezoekers schommelde rond de 20 personen. Jammer van deze prachtig ingerichte tentoonstelling.

Gerhard Eppingbroek ordent de vele foto's waarbij nog namen gezocht worden.

Mededeling van de penningmeester

Van de leden die een machtiging hebben verstrekt wordt de contributie over 2010 afgeschreven omstreeks 1 december 2010.

De contributie 2011 wordt afgeschreven omstreeks 1 juni 2011.

Leden die géén machtiging hebben verstrekt krijgen een acceptgiro toegezonden, verhoogd met €1,50. Deze verhoging geldt echter nog **niet** voor de contributie 2010.

De Oudheidkundige Vereniging Lichtenvoorde op bezoek in het Textilmuseum in Bocholt

Door Arnold Plumiers

Als vervolg op de 'textielshow' van de Folkloristische Vereeniging Markelo, na afloop van de jaarvergadering van 31 maart 2010, is door een aantal leden gebruikgemaakt van de gelegenheid om in Bocholt te kijken hoe die textiel werd gemaakt. Alle in het museum aanwezige attributen zijn authentiek, alleen de buitenmuren zijn nieuw gebouwd, maar wel naar gegevens van ongeveer 1900.

Met een zeer terzake kundige gids werd eerst een klassiek weefgetouw gedemonstreerd en werden we ingewijd in de de lengtedraden, de schering en de dwarsdraden, de inslag. Met een voetbeweging werd de weefschacht gemaakt waarna met een handbeweging de schietspoel van links naar rechts en terug werd geschoten. Een wever kon deze handeling 40 à 50 keer per minuut herhalen en kon zodoende ongeveer zes meter stof per dag produceren. We spreken dan over ongeveer 1730.

Na de handmatige weverij komt in 1850 de stoommachine en worden er apparaten gebouwd die deze handeling 128 keer per minuut kunnen herhalen en kan een wever zes meter per uur produceren. Om de stoommachine op gang te krijgen moet de stoker 's morgens om 05.00 uur beginnen om 33000 liter water op stoom te krijgen om de machines voor de wevers aan te drijven. De wevers beginnen om 06.00 uur. Als deze mensen na 12 uur noeste arbeid naar huis gaan heeft de stoker nog een uur werk om de machine weer tot rust te brengen. Eénmaal per jaar wordt de machine stilgezet om het ketelsteen via een mangat te verwijderen.

Na een demonstratie van de werkende stoommachine werd de werkplaats bekeken waarin een kopshouten vloer aanwezig is. Vervolgens gingen we naar de weefzaal waar de arbeiders eerst moesten 'prikken' alvorens hun plaats in te nemen. Waren ze te laat dan kostte dat DM 0,50 en dat bij een uurloon van DM 0,20. Eén arbeider bediende acht weefgetouwen. Als er een nieuwe spoel in de schieter moest werd de draad met de mond aangezogen door een gat in de spoel. Het hoeft geen betoog dat dit een erg onhygiënische toestand was. Het zal dan ook zeker gebeurd zijn dat hiermee tbc is overgedragen.

Het werk ging gepaard met veel stof en dus ook met stoflongen. In een weefzaal konden wel 1000 weefgetouwen staan, hetgeen een vrijwel onverdraaglijke herrie tot gevolg had. Oordopjes waren geen optie, want dan hoorde je ook de machineloopt niet meer. Deze situatie dateert van ongeveer 1800. Langzamerhand worden de weefgetouwen meer geavanceerd en kan er steeds bredere stof op geweven worden. De boven- en benedenslag getouwen worden langzamerhand vervangen door Doby en Jacquard machines. Om letters in handdoeken te weven zijn ongeveer 40 ponskaartjes per letter nodig. De kaartjes werden ter plaatse gemaakt en met elkaar verbonden. Ook het opruwen van katoen tot flanel werd machinaal gedaan. De bedrijfsleiding zetelde in een kantoor met een bureau voor de directeur en lessenaars waaraan je moest staan voor de klerken. Tot 1880 werkten hier uitsluitend mannen. In 1883 kwamen de eerste typemachines en daarmee kwamen ook de vrouwen op kantoor.

Het levensonderhoud van een gezin met vijf kinderen vergde toen rond de 19 DM per week. Dat kon één man niet verdienen, vandaar dat vrouwen en kinderen mee moesten werken. Vaak hadden ze een eigen tuin voor groente en aardappelen en ook een varken werd meestal gehouden. In Bocholt werkten ongeveer 10.000 mensen in de textiel. In één van de arbeiderswoningen werden de verschillen in de leefgewoonten toen en nu heel treffend weergegeven. Een zeer instructieve middag, die door de aanwezige leden zeer op prijs werd gesteld.

Open Monumentendag 2010

Door Frits van Lochem

Op 11 september jl. werd een bijzonder Open huis gehouden bij beltkorenmolen 'Hermien' te Harreveld. Op deze Open Monumentendag werd de afronding van de restauratie van de invaart gevierd met diverse activiteiten op het thema 'Van zaad tot brood'.

De buurt had het pad naar de invaart prachtig en toepasselijk versierd met zakken en fraaie linten en ook schonk ze een mooie klok in de vorm van een gegraveerde spiegel.

De buurt zorgde bij de afronding van de restauratie voor een fraaie versiering van het pad naar de moleninvaart.

Er werd gedorst, zowel met vlegels als met een antieke dorsmachine, in de molen werd gemalen en er werd Achterhoeks brood gebakken door bakkerij Oude Wesselink. Graanproducten werden aangeboden door molen 'De Vier Winden' uit Vragender en kaas werd er gepresenteerd van Kaasboerderij Weenink uit Lievelede. Zacht fruit en ijs met vruchten van Te Pas vormden als het ware het heerlijke toetje. Allemaal fijne streekproducten uit de directe omgeving. Dames van Groei en Bloei waren er actief met het maken van fraaie bloemstukken. Acinom zorgde de gehele dag voor gezellige muziek in en rond de 'Hermien'. De fraaie fotopanelen van onze Vereniging voor Oudheidkunde met alle vroegere molens van Lichtenvoorde en omgeving werden aandachtig bekeken. De vele bezoekers, onder wie ook de eigen donateurs, kwamen naar de molen om het resultaat van de restauratie te aanschouwen en een kijkje te nemen bij alle activiteiten en antieke werktuigen van Stevens en Krabbenborg. De Radstake vulde het aan met paard en wagen met zakken meel. Bakker Oude Wesselink was, ook na extra aanvoer 's middags, helemaal uitverkocht!

In een korte toespraak van voorzitter Frits van Lochem van het Stichtingsbestuur instandhouding molen 'Hermien' (auteur van dit artikel) werden zowel de donateurs, de ondersteunende bedrijven als met name de vrijwilligers hartelijk bedankt voor hun grote inzet, alsook die van zijn (mede-) bestuursleden, te weten: Hermien Wolterink-Domhof (87), nog steeds zeer betrokken bestuurslid en zij ontvangt het bestuur nog steeds thuis voor de vergaderingen met koffie enzovoort. Herman Groot Wesseldijk uit Lochem is als oud-molenbouwer natuurlijk een bestuurslid met veel waardevolle kennis van molens. Gerrit Bosman is als secretaris/penningmeester de 'spil' van het bestuur en beschikt over zowel technische kennis als veel organisatietalent.

Herman Rietberg, eveneens bestuurslid, heeft ook actief aan het uitvoerende werk deelgenomen en weet als Harrevelder steeds weer mensen te werven en te motiveren.

*In de molen hangt dit bord met de namen van de ondersteunende partijen.
De foto's zijn van Jan van Waardenburg.*

Vrijwilligers spelen een zeer grote rol bij de instandhouding van de molen en zeker ook bij deze restauratie. De vrijwilligers werden dan ook met name genoemd.

Bij de restauratie van de invaart is ook een sanitaire hoek in de molenbelt gecreëerd, dankzij noeste arbeid, vakmanschap en meesterschap van Gert Domhof, met veel hulp van Huub Wolterink, Chiel Lankveld, Frans Krabbenborg en Theo Doppen. Huub Doppen en Fons Krabben zorgden voor fantastisch mooi timmerwerk: nieuwe deuren, kozijnen en kasten. Gerrie Karnebeek en Jan ten Have leverden vakkundig schilderwerk. Wout Meulenbeek en Clemens te Molder hebben letterlijk bergen zand verzet. Immers de hele belt moest open. Willy Severt zorgde voor nuttige bouwadviezen en begeleiding. Dan waren er natuurlijk nog de vrijwilligers voor de 'gewone' molenactiviteiten.

Alle Dijkstra, die met zijn uitgebreide kennis van molens uitstekend excursies kan geven. Bennie Wolterink zorgt ervoor dat er wat te malen is en last but not least: vrijwillige molenaars Frans Wopereis, nu de vaste molenaar, en Frans Thomassen, tweede molenaar. Zij zorgen ervoor dat de molen regelmatig draait en dat is nodig, onder andere voor de 'draaipremie'. Dat is een onderhoudssubsidie van de Provincie op het aantal omwentelingen die de molen maakt. Immers een molen die regelmatig draait blijft in conditie.

Aansluitend werd ook afscheid genomen van molenaar Joop Reesink uit Eibergen (72) die dertien jaar vrijwillig molenaar van de 'Hermien' is geweest. Burgemeester Hein Bloemen van gemeente Berkelland reikte hem een Koninklijke Onderscheiding uit voor zijn maatschappelijke betrokkenheid. Eerder was Reesink al ruim 25 jaar brandweerman in Eibergen en nu brengt hij warme maaltijden rond in zijn woonplaats.

De door Theo Withag vervaardigde fotopanelen worden aandachtig bekeken.

Mede dankzij het prachtige weer kan worden teruggezien op een zeer geslaagde Open dag, die vooraf werd gegaan door de 'Klassendag', waarbij leerlingen van groep zeven en acht van de Canisiuschool te Harreveld de molen bezochten en uitleg kregen over de werking van de molen. Klassendag is een onderdeel van de organisatie van de Nationale Open Monumentendag, waarvan de Rabobank landelijk hoofdsponsor is.

De onderscheiden molenaar Joop Reesink te midden van familieleden en belangstellenden.

Wie interesse heeft om vrijwillig molenaar te worden, kan gerust een kijkje nemen en zich laten informeren. Zodra de molen draait is de molenaar er natuurlijk en kan hij de geïnteresseerde te woord staan. Dat geldt ook voor andere belangstellenden en/of vrijwilligers. Donateur worden is altijd mogelijk. Ja van harte welkom! Dat kan in de molen, met een inschrijfformulier, maar één telefoontje naar onze secretaris/penningmeester Gerrit Bosman (tel.0544-372587) is ook voldoende; hij zal u graag inschrijven. Immers de molen vergt regelmatig onderhoud. Dat wordt weliswaar gesubsidieerd maar deze subsidie is lang niet voldoende om alle kosten van instandhouding te betalen. En we zullen onze fraaie molen 'Hermien' goed willen onderhouden, zodat het een juweel blijft in het open landschap.

Acinom, hier spelend op de meelzolder van de molen.

Ons zoekplaatje

Door Gerhard Eppingbroek

Geachte lezer, op het zoekplaatje uit periodiek nummer 60, de foto van het overhandigen van een lijst met handtekeningen, kregen we ook weer een flink aantal reacties. De volgende lezers en lezeressen deden ons een of meer namen toekomen: mevr. L. Steentjes-Tijdink, mevr. Derks, dhr. Krabben, dhr. F. Arink, dhr. W. Devillers, fam. Bennink uit Eibergen, dhr. Kortjes en dhr. W. van Ooijen. De personen op de foto waren v.l.n.r. mevr. Bep Douw, mevr. José Hartman-Tisse, burgemeester J.F.J. Groffen en de burgemeester van Groenlo, Rob van Schaik. Allen hartelijk dank voor de informatie.

Ons nieuwe zoekplaatje bestaat uit een foto en een voorwerp. We kregen via de heer W. Lansink uit Groenlo een aantal foto's van een mevrouw Ellie te Pas uit Gendringen, welke uit een nalatenschap kwamen van de familie Abbink-te Pas uit Lichtenvoorde. Ze zouden gewoond hebben aan de Oude Aaltenseweg. Hierbij zat ook het getoonde voorwerp.

De foto toont twee vrouwen die achter het Bonifatiusziekenhuis de was aan het doen zijn, waarschijnlijk in de jaren veertig.

Reacties graag ook nu weer aan: G.J.A. Eppingbroek, tel. 0543-515408

Adressen bestuur en contactpersonen Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

J.A.M. Tijdink, Schatbergstraat 56, 7131 AS Lichtenvoorde, tel. 0544-373123.
Voorzitter

H.A.M. Everink, Lauwersdijk 5, 7137 ME Lievelede, tel. 0544-373081.
Secretaris

J. B.J. Ernst, Derde Broekdijk 2, 7132 EC Lichtenvoorde, tel. 0544-379321.
Penningmeester

F.A.M. Bonnes, Ludgerstraat 11, 7131 EX Lichtenvoorde, tel. 0544-372491.
Bestuurslid, werkgroep Streektaal, redactie periodiek

H.J. Hanselman Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde, tel. 0544-373108.
Bestuurslid, bibliothecaris, redactie periodiek, werkgroep genealogie

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde,
Bestuurslid, redactie periodiek tel. 0544-374723.

A.Pluimers, Klaasbos 24, 7131 SZ Lichtenvoorde, tel. 0544-379065.
Bestuurslid, redactie periodiek

W.F.A.J. Waalder, Hugo de Grootstraat 10, 7131 XZ Lichtenvoorde, tel. 0544-373177.
Bestuurslid, werkgroep archeologie

Th.G.F. Withag, Pastoor Sandersstraat 19, 7131 BT Lichtenvoorde, tel. 0544-375517.
Bestuurslid, beheer fotoarchief, werkgroep excursies en lezingen

Redactieadres

F.J. van Lochem, v.d. Meer de Walcherenstraat 10, 7131 EN Lichtenvoorde.
tel. 0544- 374723

Oude nummers de Lichte voorde

H.J. Hanselman Const. Huygensstraat 7, 7131 WG Lichtenvoorde. tel. 0544 373108

Contributie voor het lidmaatschap van de vereniging: € 20,--.

Internet:

Website Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

www.oudheidkundelichtenvoorde.nl

E-mailadres Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

info@oudheidkundelichtenvoorde.nl

Bank en giro

Postgiro:1007734 t.n.v.Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Banknummer: 3361.63.932 Rabobank Lichtenvoorde t.n.v.Vereniging voor Oudheidkunde te Lichtenvoorde

Digitale bewerking
Henk Hanselman
2013